

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 13.

V LJUBLJANI, 26. MARCA 1933.

KNJIGA 13.

ALBRECHT DÜRER (1471—1528)

ELIZABETA TUCHER

PETER SE ZBUDI V ŽIVLJENJE

L. MRZEL-FRIGID

NADALJEVANJE

Zgoraj sta v veži stali stara Mrvarka, visoka debela ženska, z dolgim, koničastim, od večnega vina narahlo modrikastim nosom sredi zariplega obraza, in pa mala, suhljata, bolj od revščine kakor od dobrega življenja trebušasta Kovačica izpod strehe z mišjemu repu podobno tenko kito, v neznatno droben svitek spleteno v napol črnih, napol sivih lasih, in sta si tesno druga ob drugi kdo ve kaj važnega šepetali skozi redke, škrbaste zobe. Velika vrata so bila napol odprta in v vežo je lil težek, vroč, gost vzduh julijskega dneva. Ko je Peter Rutar zaropotal na stopnicah, sta obe ženski nenadoma povzeli besedo na ves glas.

— Kako pa kaj Klančičarica, je vprašala Kovačica in je svoje dolge, vele, drobne lekti kakor zmerom sklepala pod svojimi visečimi prsmi, ali si je že kaj opomogla?

— Jaz ne vem, je rekla Mrvarka, ampak najhujše, mislim, ima že za seboj.

— Ampak ali je res, je spet vzkliknila Kovačica s svojim vreščecim glasom, ali je res, da njemu ne spodleti pet let?

— Jaz ne vem, je odvrnila Mrvarka. Jaz v takšne reči nič kaj rada ne vtiham svojega nosu.

Peter Rutar je dosegel vrhnjo stopnico. Dlani v rokah so mu bile potne — malo od slabe volje, malo od vročine. V teh zadnjih dneh se je njegova hiša pred njim potuhnila vase kakor hiša greha in zločina. Nobene reči se ni mogel več dotakniti, ne da bi mu bila zoprna ali tuja, nobenega obraza ni mogel več srečati, ne da bi bil za njegovim pogledom, za njegovim čelom slutil neznanih, neprijaznih misli brez dna. Živel je Peter Rutar, kakor pač človek živi, delal je pomalem, jedel in pil, toda nepehoma ga je skeleče pekla zavest, da pod milim nebom ne premore duše, ki bi se ji lahko izgovoril do dna srca. Vsi ti krčmarji in trgovci od Doline do Posetja, ki so mu mimogrede vsak dan v štacuni rekali dober dan, vse te rudarske žene, ki so prihajale po soli, po petroleja in po travok za čevlje, vsi ti delavci z Dobrne in vozniki, ki

so se ustavljali v štacuni, da stojé na nagloma zvrnejo kozarček brinovca — vsi ti ljudje so šli mimo njega, ne da bi bil vedel, kaj naj bi z njimi. Peter Rutar je bil po vsem svojem življenjskem občutju in po vsem naporu svojega mišljenja nekakšen socialni demokrat. Države in vlade, davki in politika — vse to je bilo zanj nekaj bežnega, minljivega, samo v človeka je veroval, da bo danes ali jutri vstal in da se bo čez ves svet razlila svoboda. Toda v vseh svojih trgovskih opravkih in v vseh svojih sanjah je zmerom ostal brezupno sam. In če se je takole na večer v krčmi Pod brajdami, ko je bil že malo pil, razblebetal, je njegova beseda odmevala v družbi skorajda kakor beseda bedastega Avgusta v cirkusu. Zijali so vanj široko odprtih ust, poslušali so ga na ves stežaj, toda na vse njegove prerokbe glede tega sveta, ki se bo čez deset, čez dvajset let sesul, da ne bo kamna več na kamnu in da se bo na ruševinah sezidal čisto nov, čisto drugačen red, so se napol z radostjo, napol s strahom samo amejali. Sam, brezupno sam je Peter Rutar šel svoje življenje in Kristof, stari priganjač z Dobrne, ki so ga njegova žena in njegove tri odrasle hčere preteple skoraj slednjo noč, kadar je pijan prišel domov, je bil v svoji neskončni, na vse večne čase užaljeni revji pod milim bogom edini njegov somišljenik.

— Kaj pa je? je vprašal Peter Rutar, ko je stopil na vrh.

— Nikar ne zamerite, je rekla Mrvarka, da vas kličem. Gospa si vas želijo k sebi.

Peter Rutar je pustil ženski na hodniku in je skozi tesni, temni prostor, ki je bil še napol veža, napol soba za služkinjo, stopil v spalnico. Mimo spuščeni zastorov v oknih so v sobo lil ozki, visoki prameni sončne svetlobe. Starinska ura na zidu, ki se je v debelem, pozlačenem okviru skrivila pod podobo svete družine, Marije, Jožefa in Jezusa, je v svojih pojočih tonih pričela udarjati pet. Na eni od obeh širokih, starih zakonskih postelj s starinskimi, nesmiselnimi ornamentami na končnicah je le-

žala gospa Rutarica bledih, upadlih lic, krčevito stisnjenih zob in zaprtih oči in telo se ji je stresavalo v pridušenih, bolečnih drgetih. Lasje na sencih so se ji lepili od znoja — malo pa najbrž tudi od potočenih solz.

Peter Rutar je obstal dva, tri korake pred posteljo in pri duši mu je bilo, kakor da v hiši tujih, neznanih ljudi prosi milodara. Pogoltnil je slino, ki se mu je stekala v grlu, in je dejal:

— Ali je zelo hudo, Ana?

— Nič, je gospa Rutarica še zmerom zaprtih oči šepetaje stisnila skozi zobe. Bo že šlo. In je trudno svojo levico

vzpela proti njemu. Peter Rutar je pristopil, se v kolenu naslonil ob posteljo in z obema rokama zajel ženino roko.

— Ali te hudo boli?

Gospa Rutarica je odmajala z glavo in si je prizadevala, da bi se s svojimi trudnimi, zamrlimi prsti oklenila njegove roke. Skozi zaprta okna se je po sobi razlegla pesem lajne, ki jo je bil na dvorišču pred hišo ta hip zavrtel berač radetzkijevskega obraza, in vsa soba je bila na mah kakor kos širokega, na vse štiri strani neba odprtega sveta. Petra Rutarja je presunil občutek neskončne, nedopovedljive in nedoumne bolesti. Ta-

Kelp: POMLAD SE BLIŽA (sesorez)

kole stoji on sredi vsega sveta, sonce sije po njem pač samo zato, da bi se razgorel in da bi dogorel do pepela, vetrovi vihrajo, da bi se zrušil, dež mu lije na pot, da bi se za njim zabrisala poslednja sled. On stoji tu, dela in misli, piše in rodi — on stoji tu in živi kakor gaber v bregu in njegov delež ni niti zmaga niti poraz. Nikdar do tega dne se Petru Rutarju še ni tako jasno zablisnilo pred očmi, da človek ne more zagrešiti nobenega večjega, težjega, bolj odgovornega dejanja na svetu, kakor je, roditi novega človeka.

— Kar pojdi, je z zamirajočim glasom rekla gospa Rutarica in je segla k njemu z obema rokama. Jaz mislim, da bom vsak čas. Kar pojdi in nikar ne bo di žalosten.

Peter Rutar se je sklonil, s tujim občutkom v srcu in na ustnih jo je poljubil na roke in na lice, ki se je po njem razlivala velika, težka, slana solza, in iz dna duše mu je vstala brezupna otroško slabotna želja, da bi se razjokal tudi sam. Stopil je po sobi, na hodnik in po stopnicah doli v prodajalno.

— Jaz grem malo ven, je rekel Lenki. Pa kar sama zapri, če me ne bo še nazaj.

Ko je šel med gredami, ki leže tam skoraj po vsem bregu od Terezije in od Petelinove vasi tja doli do Njive, so sence visokih, košato zelenih fižolovk že zdavnaj legle čez vso pot. V zraku je pomalem pojemale soparica vročega julijskega dne. Počasni je šel med gredami, tu pa tam se je izmed šumečega zelenja prikazala ženska, z ruto, proti soncu daleč potegnjeno čez oči, in mu je mimogrede vrgla na pot besedo ali dve o fižolu, ki je letos pa že res tako zrnat, pa o krompirju, ki mu bramor letos ne da pa ne da miru. Peter Rutar je šel med gredami in je gledal po svetu, ki je ležal pod njim, temne gozdove, ki so se v vroči tišini vzpenjali po bregovih tja gori do Sv. Planine, cementni kamnolom, ki je kakor velika, nezaceljena, nezaceljiva rana zeval v hribu nad Njivo, rudarske kolonije in hiše spodaj ob cesti, ki je tu pa tam ob njih zalajal pes, cesto mimo Volaja, ki so se po nji vračali kmečki vozniki z lesnega skladišča v Podmejo in Reko. Skozl tišino dneva so prihajali glasovi dela: lahen veter je prav do njega nosil veseli, poskočni ropot žične železnice od kamnoloma in z Dobrne so odmevali streli, ki so razdirali stene premoza na etažah.

Peter Rutar je šel med gredami in žalostno misel v srcu mu je preplavljalo sladko občutje, da je v tej dolini prav za prav doma, v tej čudežni dolini, ki se v nji vsak dan godijo tako velike, tako čudežne reči, v tej dolini, ki sama po sebi ni ne lepa ne prijazna, ki se pa človek za noben denar na svetu ne more odtrgati od nje, da se je le enkrat na stežaj zagledal vanjo. Peter Rutar je bil v Trbovljah prav za prav majhen parveni, majhen meščan, ki je iz krošnjarjevega sina zrasel v povsem spodobnega štacunarja. V prodajalni je dan na dan veem tem italijanskim zidarjem, ki so zidali novo kolonijo nad njegovo hišo, vsem tem Makedoncem, ki so v štirih pod Dobrno prevračali katre in lore, vsem tem pisanim množicam ljudi, ki so se stekali v njegovo štacuno iz vseh vetrov in so neprestano dišali po herušu in po česnu, zavijal slanino in kruh, natakal špirta in petroleja. Pa kakor je bil v njihovih očeh nekakšen precej velik, vsega spoštovanja vreden gospod, vendar je Rutar sam pri sebi nagonsko čutil, da jim je neznanstvo blizu, da je njegova usoda navsezadnje samo ena izmed tisočev njihovih usod. Nad jamami, pod Dobrno in pod Retjem so vlekli plazovi, bajte in hiše so pokale v bregovih, hribi so se polagoma pogrezali v Dolino in so ji dajali, kar so v sebi premogli. Plazovi so vlekli od zgoraj navzdol, delavci so prihajali in odhajali, sreče so ovetele in so se sesipale v prah in pepel.

Peter Rutar se je sredi tega pisanega vrveža ljudi in usod čutil kakor popotnik, ki se je danes pač ustavil tu, jutri pa bo vstal in bo zahodil dalje, kakor bo kazalo sonce. Toda Trbovlje so se mu zdele nekaj večnega, nekaj silnega, zmagovitega: zemlja vstaja kakor sama iz sebe, ljudje prestavljajo gore — človek bo nazadnje še zase pljunil v roke in bo zmagal, pa naj si mislita, kar si hočeta, bog in nebo.

DALJE

ODKRITJE KISIKA

K 200 LETNICI PRIESTLEYEVEGA BOJSTVA

Ze v osnovni šoli se učimo, da sestoji zrak v glavnem iz enega dela kisika in štirih delov dušika. Važen je pred vsem kisik, ki ima veliko vlogo pri dihanju in zgorenju. To je danes vsakomur jasna in preprosta resnica, vendar pa je potrebovalo človeštvo dolgih tisočletij, preden se je dokopalo do nje.

Vzrok je v napačnem pojmovanju o bistvu in sestavi vse vidne ter nevidne materije, kateremu se je človeštvo vdalo že ob početku svojega znanstvenega raziskovalnega dela. Starogrški filozofi so si snov razdelili v štiri praprvine, zemljo, vodo, zrak in ogenj, s čimer bi morali označiti bolj neka stanja (trdo, tekoče, plinasto, toplo) nego snovi. Zgorenje so smatrali za izločevanje ognjene snovi, katero so si zamišljali v telesih. Še bolj pogrešno je bilo naziranje alkimistov, ki so smatrali za prvine snovi žveplo, živo srebro, sol, vodo, spiritus (plin), zemljo. Nosilec zgorenja jim je bilo žveplo. Šele okrog 1670. so spoznali nekateri raziskovalci, da ima pri tem procesu neko vlogo tudi zrak in Anglež Boyle je 1672 dokazal, da v brez-zračnem prostoru nista mogoča ne dihanje ne gorenje. Posamezni učenjaki so slutili vzroku neko snov, ki je glavni vzrok gorenja. Toda s prave poti, ki je obetala odkritje te snovi v najkrajšem času, je znanost vrgla usodna teorija, ki jo je ta čas postavil profesor Stahl v Halleju in ki je pomenila v nekem oziru povratek k stališču grških prirodnih filozofov in s tem nazadovanje znanosti za celi dve tisočletji.

To je proslula teorija o flogistonu (grško phlox = plamen) ali vzgorljivi snovi v telesih. Stahl je trdil: flogiston je v čisti obliki kot snov neznan, a je v tesni zvezi z vsemi snovmi. Kadar snovi gorijo in h gorenju je prištevati tudi »poapnjevanje« kovin, dihanje in trohnenje, se sprošča iz njih flogiston. Kadar gori n. pr. žveplo, izgublja svoj flogiston in to, kar ostane, je najčistejše žveplo. Prav tako so poapnjene (danes bi rekli oksidirane) kovine najčistejše kovine. S segrevanjem z ogljem dosežemo nasprotni rezultat: iz gorečega oglja prehaja flogiston v preproste (n. pr. poapnjene) snovi in nastajajo spet sestavljene snovi (žveplo, kovine).

Kakor vidimo, so imeli flogistiki v vsem, kar imenujemo danes prvina, spojina, oksidacija in redukcija snovi, baš nasprotno mnenje, nego je utemeljeno po dejstvih. Trdil pa so tudi, da so (v današnjem jeziku) oksidirane snovi, torej po njihovem čiste snovi lažje nego reducirane, kar je bilo sicer v skladu z njihovo teorijo, a bi se s preprostim tehtanjem izkazalo za neresnično in bi na mah razodelo vso nevzdržnost njihovega nauka. A tega preprostega poskusa s tehtnico ni izvršil sto let noben raziskovalec in sto let je flogistonska teorija neomejeno vladala nad duhovi. Resnici na ljubo pa je treba seveda priznati, da za znanost ni imela samo kvarnih posledic in da je prinesla v mlado kemijo marsikaj, kar je ohranilo svojo vrednost do današnjega dne. Čudno je to, da je baš iz njenih napačnih premis glede zgorenja prišlo celo do odkritja pravega povzročitelja tega procesa, do odkritja kisika.

Že prej so razni kemiki odkrili različne spojine in prvine v zraku, kakor tudi v tekočih in trdih oblikah, n. pr. ogljikovo kislino (dvokis), dušikov okis, vodik, dušik. Cavendish (1766.) je imenoval vodik »gorljivi zrak« in ko je 1772. odkril dušik, mu je dal ime »flogistirani zrak«, dasi je ugotovil, da je ta lažji od navadnega zraka in da ugaša plamene, kar je bilo v nasprotju s flogistonsko teorijo.

Še čisto pod vplivom te teorije, dasi so njegovi poskusi govorili proti njej, je bil tudi angleški kemik Jožef Priestley (1733. do 1804.), ko je 1. avg. 1774 odkril kisik, ki ga je imenoval »deflogistirani zrak«. Tega dne je segrel rdeči živosrebrni okis (mercurius praecipitatus per se) v stekleni, neprodušno zaprti posodi s pomočjo zbiralne leče in je dobil v vodi netopljiv plin, v katerem je tleč kos lesa vzplameneval in je svetilka živeje gorela nego v navadnem zraku.

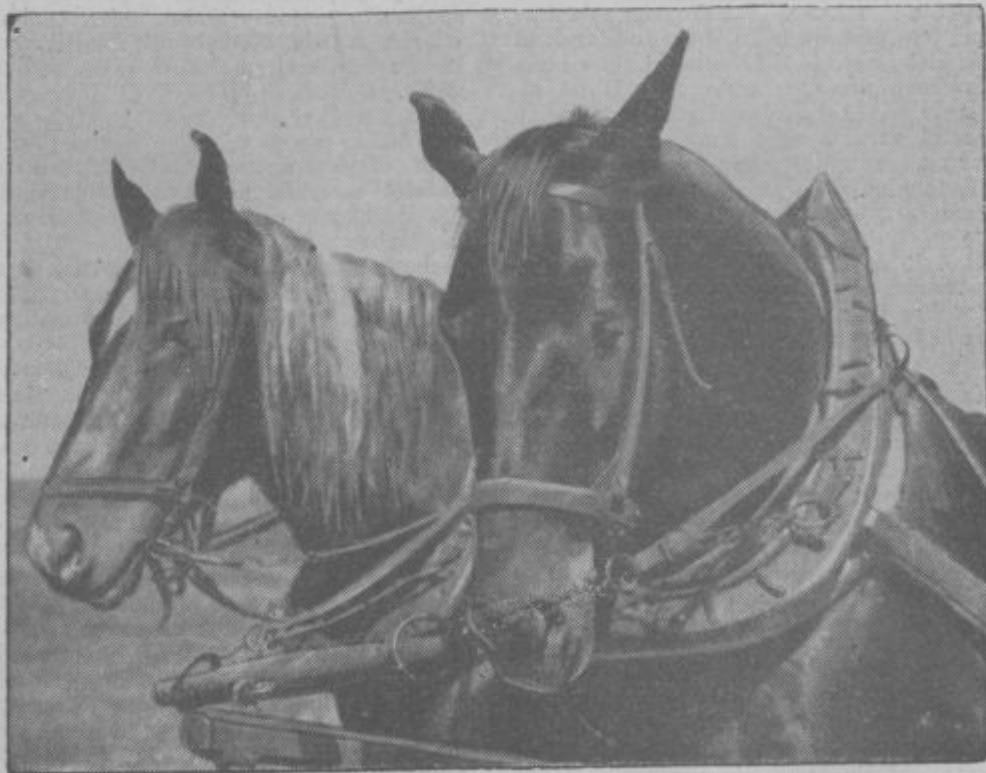
Že nekoliko mesecev pred Priestleyem pa je objavil pariški lekarnar Bayen (1725. do 1797.) svoje uspehe s podobnimi poskusi. Tudi on je s segrevanjem živosrebrnega okisa dobil plin z istimi lastnostmi, kakršne je kazal Priestleyev plin. Ugotovil je tudi, da je ta plin težji od navadnega zraka, ni pa preizkušal njegove učinke na goreča telesa. Če bi

bil to storil, bi pač njemu pripadel častni naslov odkritelja kisika.

A še prej nego Bayen in Priestley bi moral po novejših raziskovanjih nositi ta naslov Stralsundec, lekarniški laborant in provizor Karel Viljem Scheele (1742. do 1786.), ki je več nego dve leti pred Priestleyem in Bayenom izvedel odločilne poskuse za pridobivanje kisika. Scheele je v svoji razpravi o teh in poznejših poskusih navedel kakšen tucat načinov za pridobivanje tega plina, dokazal je tudi, da je to čisto prvinski plin, da je v zraku najmanj pol tucata drugih plinskih spojin in prvin, da je zrak v glavnem mešanica treh delov dušika (>pokvarjenega zraka<) in enega dela kisika (>ognjenega zraka<), da se da iz teh dveh prvin zrak umetno sestaviti, da je proces zgorevanja samo proces spajanja snovi s kisikom itd. Scheele je torej imel kot prvi jasne in povsem moderne pojme o teh zadevah. Žal pa je svojo razpravo napisal 1775. in mu jo je muhasti založnik izdal šele dve leti pozneje. Moralno pa je vsekako on odkritelj kisika, dasi zaradi zapoznele objave ne pravno.

Za naslov odkritelja kisika se je potegoval tudi slavni francoski kemik Lavoisier. V resnici pa je ta kot prvi objavil vse znanstveno točne podatke o kisiku, ki so ga drugi odkrili, dopolnil je s svojimi bistroumnimi raziskovanji znanje o njegovih temeljnih lastnostih, proglasil ga je kot prvi za prvino in je pred vsem, baš na podlagi svojih eksperimentov s kisikom, ki mu je dal tudi današnje, mednarodno veljavo ime (oksi-genij), zadal smrtni udarec flogiston-ski teoriji. Lavoisieru gre po vsem njegovem delu naslov očeta moderne kemije in to je končno več nego naslov odkritelja poedine prvine.

A. Bn.

KRATEK ODMOR MED TEŽKIM DELOM

NEVIDNI NAOČNIKI

Profesor za očesno terapijo na univerzi v Kielu Heine je začel predpisovati pacientom namestu običajnih naočnikov tako zvana priležna očesna stekla, ki se vtaknejo neposredno za trepalnice. Metoda je nova. Ima dosti zagovornikov, še več pa nasprotnikov, ki so proti nošnji takih stekel ne toliko zaradi samega načela, po katerem se tu popravijo napake očesa, kolikor zaradi dozdevne nevarnosti, ki jo prinašajo nezavarovana stekla na tako občutljivem organu kakor je oko. Slednji argument pa, kakor je videti močan, vendar ni neovrgljiv, ker se že zdaj lahko izdelujejo nezdroljiva stekla, tako da pomisleki zaradi nevarnosti odpadejo. Seveda bo pa še le bodočnost pokazala, kateri tabor ima prav in ali bomo opustili zdaj že sedem stoletij stare naočnike na ljubo novim steklom, ki so optično boljši in iz estetičnih vidikov obrazu dokaj bolj pristojni.

Ideja, da bi se optične napake očesa popravile s stekli, prislonjenimi neposredno na očesno jabolko, je stara že nekaj nad sto let. Sprožil jo je Herschel že 1827. Bilo je pa tistikrat šele teoretično rojstvo očesnih stekel, ker tehnika brušenja še zdaleka ni bila dovolj razvita. Šele Fick je 1888. našel dovolj precizno metodo za brušenje in pihanje takih stekel, ki jih je začel uporabljati proti roženičnim stožcem na očesih ter za korekture optičnih napak, kratkovidnosti, dalekovidnosti in stigmatizma. Niti Fickova stekla še niso bila godna za splošno uporabo. Kasneje je začela izdelovati pihana očesna stekla proti vsem napakam očesnih leč tovarna F. B. Müller v Wiesbadnu. Sam solastnik tovarne je nosil stekla proti kratkovidnosti 6 dioptrij. Blago te tovarne je bilo mehnično dovolj solidno, samo optično se zaradi načina izdelovanja dostikrat ni dala doseči zadostna natančnost, ker je bilo steklo pihano ne pa brušeno. Zaradi tega se tudi Müllerjeva priležna stekla niso mogla splošno uveljaviti. Šele svetovno znana optična tovarna Karla Zeissa v Jeni je začela očesna stekla brusiti. Izdelala je pa le manjšo serijo stekel v štirih različnih stopnjah optične ostrine. Osrednja vzboklina je bila pri vseh steklih izbrušena z radijem 12 mm ter so bila

stekla dovolj prilagodna za najrazličnejše vrste očesnih napak. Zeiss je zelo izboljšal tudi optične lastnosti stekel, zlasti pa je popravil njih haptiko, to je oprijemnost na očesnem jabolku, ki je eden glavnih pogojev uspeha. Zdaj je resna težava prav za prav samo še v individualno silno različnih oblikah očesnega jabolka, proti kateri je edini lek dovolj velika izbira najrazličnejše brušenih vzorcev.

Priležna očesna stekla ali nevidni naočniki, ki se vtaknejo neposredno za obrvi, da se popravijo optične napake očesa.

Heine, ki je za zdaj glavni propagator nevidnih naočnikov, predpisuje samo individualno brušena stekla, ki imajo normalno 20 mm premera in po vsej površini enakomerno debelino pol milimetra. Vtaknejo se neposredno pod trepalnice in se zaradi točno po obliki očesnega jabolka izbrušenega roba tesno prilegajo nanj. S pomočjo oftalmometra, ki ga je konstruiral slavní fizik Helmholtz in ki mu je dal Javal za klinične potrebe pripravno obliko, se da izmeriti krivina očesnega jabolka na desetino milimetra natančno in prav tako natančno se dajo stekla tudi izbrusiti z modernimi stroji in s pripomočkom preciznih kontrolnih aparatov.

Pri raznih oblikah izrazite prekovidnosti (hiperopije) so priležna stekla zlasti primerna v zelo težkih primerih, ko je bilo treba odstraniti očesno lečo, morda zaradi ranitve, po kateri je postala motna, bodisi po operaciji očesne mrežnice. Pri takih enostranskih napakah očesa zaradi odstranitve leče, bi moral nositi pacient močne naočnike 10 do 12 dioptrij, ki jih pa v večini primerov ne more prenašati, ker dojemata očesi zelo različne optične slike. V vseh takih primerih prenaša pacient priležna stekla dokaj lažje, in v nekaterih primerih se da z njimi obnoviti celo stereoskopsko ali prostorsko gledanje. To je zelo važno tudi za mlade ljudi, ki imajo enostranske napake v lomljenju leč, pa nameravajo postati

zdravnik, prirodoslovec ali se pripravljajo na kak drug poklic, v katerem je preciznost vida in zlasti prostorskega videnja eden glavnih pogojev.

Optični učinek priležnih očesnih stekel se doseže s pravilno izbiro krivine stekla nasproti krivini roženice, ali po domače povedano: nasproti krivini sprednje ploskve očesnega jabolka. Pri dalekovidnosti mora biti krivina stekla večja kakor krivina roženice,

kako se steklo pritrdi na očesnem jabolku. Vnanji rob stekla se mora točno prilagati usnjenici očesa, ki ne sme biti nikjer napeta niti stisnjena, ker bi se sicer stisnile krvne posodice veznice, ki pokriva usnjenico. Prav tako ne sme vnanji rob preveč rahlo sedeti na očesnem jabolku, ker bi se sicer pri gibanju očesa in trepalnic steklo premaknilo. V tem primeru bi utegnil priti pod steklo zrak, kar bi optični

Oči, ki ne prenesejo jarke svetlobe (na levi), se lahko z nevidnimi naočniki primerne barve (na desni) tako zaščitijo, da postane pogled popolnoma svoboden.

pri kratkovidnosti pa manjša. Med roženico in steklom ostane torej zmerom prazen prostor določne oblike. Optično postane steklo šele učinkovito, ko se ta prostor izpolni s tekočino. Šele ta tekočina tvori korekturno lečo, katere krivino določata na eni strani očesna roženica, na drugi strani pa priležno steklo. Pri dalekovidnem očesu tvori tekočina konveksno ali vzbočeno, pri kratkovidnem očesu pa konkavno ali vdrito lečo, torej iste oblike kakor jih imajo stekla v naočnikih za dalekovidne oziroma kratkovidne ljudi. Ni namreč potrebno, da bi leče morale biti baš iz stekla. Prozorne tekočine enakih oblik imajo isti učinek. Kakšno tekočino uporablja Heine v ta namen, žal še ni bilo mogoče dognati.

Iz priložene skice je razvidna tudi haptika očesnega stekla, to je način,

učinek seveda pokvarilo. Optika in haptika morata biti točno prilagojeni druga drugi, obe hkrati pa skrajno natančno očesnemu jabolku.

Če so stekla točno izbrušena, se ni bati, da bi padala iz očes. Heine omenja zabaven primer nekega moža tako zvanih najboljših let, ki ga je skrbelo, da bi mu stekla proti kratkovidnosti ne izpadla, kadar posebno močno zavija oči. Svoj eksperiment je tudi pokazal. Vrtil je oči s tako vehemenco, da nikoli tega. Stekla se niso premaknila niti za las. Na vprašanje, čemu mora tolikanj sukati oči in ali je to nujno potrebno, ga je pacient poučil, da dela to samo takrat kadar hoče ženo razdražiti. No, optiki morajo pač tudi s takimi stvarmi računati.

Važno je tudi, da očesna stekla lahko rabijo tudi pri sportu. Pri teku, ska-

kanju, plavanju pod vodo, zmerom ostanejo nepremično na svojem mestu.

Posebno primerna so taka stekla tudi v nekaterih poklicih, zlasti v kemičnih obratih, kjer so v ozračju jedke pare in plini, ki utegnejo zaradi draženja roženice povzročiti vnetje veznice. Zlasti opasna sta v tem pogledu žvepovodik in osmijeva kislina.

Končno je treba omeniti še nekatere bolezni, pri katerih nova stekla izvrstno varujejo oči. To so v prvi vrsti bolezni trepalnic in vseh prednjih delov očesa, v številni šarenico, dalje trichiasis, pri kateri se napačno stoječe vejice

Vidni in nevidni naočniki na istem obrazu

drgnejo ob roženico ter razne vrste vnetja roženice in usnjenice, pri čemer se lahko namesto nevtralne tekočine napolni prostor za steklom s primeranim medikamentom. Semkaj spadajo tudi uljesa na roženici zaradi infekcije iz solzevoda. Da se ulje ubrani pred novo infekcijo, še najbolje jamči očesno steklo, ki predstavlja v tem primeru nekakšno prozorno varnostno obvezo.

Glede na nevarnost nošnje očesnih stekel, ki jih navajajo nekateri zdravniki, trdi Heine, da doslej ni mogel zvedeti še za noben primer, ko bi očesna stekla prinesla nosilcu škodo ali nesrečo. Znana sta mu dva primera, ko je iz neznanega vzroka steklo počilo. Zdrobljeni stekli sta padli iz očesa, ne da bi zapustili najmanjšo ranico. To je dovolj jasen dokaz, da se od te plati, ki se najbolj poudarja, ni bati nevarnosti.

Zanimivo je tudi dognanje, da se da z daljšo nošnjo očesnih stekel v mnogih primerih popraviti kratkovidnost, ako nastane zaradi raztegnitve zadnje polovice očesnega jabolka. Tudi v na-

sprotnem primeru, ko roženica na sprednjem koncu stožčasto nabrekne (keratoconus), so očesna stekla izvrstno od pomočnik. Je to neko svojevrstno splošno obolenje, ki se pokaže pač samo po tej značilni spremembi sredine roženice. Pojavi se navadno v pubertetni dobi in če se pravočasno prestreže z očesnimi stekli, ki predstavljajo v tem primeru trajno, na tlak odmerjeno obvezo, se vid v kratkem prav dobro popravi in se ohrani tudi po odstranitvi stekel.

Na sličen način se s primerno ukrivljenimi stekli lahko popravita tudi hiperopija in astigmatizem, dve dokaj pogosti očesni napaki, proti katerim so normalno potrebni naočniki z zelo močnimi oziroma komplicirano izbršenimi stekli.

H kraju naj omenimo še nekaj bolezenskih zgodb iz Heinejeve prakse, ki kažejo, kako izvrstno se obnesejo očesna stekla v posameznih primerih.

K zdravniku je prišel mlad mornar kakih 25 let, ki je bil pred petimi leti s popolnoma zdravimi očmi nameščen na neki ladji. V službi pa je postajal vse bolj kratkoviden in pri 3 dioptrijah je bil že skoraj nezmožen za odrejeni posel, ker se mu je ostrina vida na daljavo zmanjšala na desetino. Dejal je, da izgubi službo, če ne dobi nevidnih naočnikov, o kakršnih je čital v nekem listu. Heine mu je izbral očesna stekla, ki so se mu prav dobro prilagala in pacient si je izprosil, da je smel ž njimi za kako urico na sprehod, da bi lahko zunaj, v praksi sprevidel, kako mu služijo. Ob uri se je vrnil z zdravniškim spričevalom službenega zdravnika: »Vid brez naočnikov na obeh očesih normalen — dr. X.« Kapitan, ki ni poznal njegove zgodbe, se je v bodoče še prav posebno zanesel nanj, ker je na morju lahko zmerom prvi razbral imena ladij, ki so jih srečavali. Pršenje jedke morske vode nje ga pač ni oviralo, da ne bi mogel imeti oči zmerom odprtih.

Neki operni pevec, priznan umetnik je bil skoraj dvakrat tako kratkoviden kakor prvi pacient, tako da je brez naočnikov na razdaljo treh metrov komaj še razlikoval posamezne prste na roki. Na velikih odrih je že zelo težko nastopal, ker ni mogel slediti dirigentu. Po nekaj poskušnjah je našel Heine tudi zanj pripravna stekla, tako da je umetnik v bodoči sezoni lahko

pel celo na velikem odru v Bayreuthu in je znanec presenetil s točnostjo, s katero je sledil finesam dirigentovih kretenj.

Neki dirigent velikih simfoničnih koncertov v Ameriki zaradi nervoznosti ni mogel prenašati naočnikov. Imel je navadno dalekovidnost, ki se v dobo ločnih letih loteva vsch starih ljudi. Od Heineja je zahteval nevidne naočnike, s katerimi bi najostreje videl v razdalji 80 cm, ker je moral na to raz-

daljo slediti partituri na vodoravnem pultu pred seboj. Klasične mojstre glasbe je lahko dirigiral na pamet, brez not. Velikanske preglavice pa so mu delali moderni skladatelji (Hindemith). Njegovih skladb se ni mogel naučiti na pamet, razen tega pa je moral imeti baš pri teh skladbah več vaj nego pri klasičnih. Heine mu je preskrbel pripravna stekla, s katerimi je zdaj že nekaj let izredno zadovoljen. (jn)

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

(LEWIS E. LAWEŠ)

TRINAJSTO POGLAVJE

Tatu zaničujejo v ječi ostali jetniki, ki so bili tudi obsojeni zaradi tatvine in smrtno kazen močno zagovarjajo vsi, ki so prišli v jetnišnico zaradi umora.

Kako spravijo v sklad svoje stališče in svoj zločin? Prav enostavno. Njihova dela niso bila hudodelstva po njihovem načinu mišljenja.

»Mislim, da sedite v zaporu zaradi velike tatvine, kaj ne?« sem vprašal jetnika, ki se je prišel pritožiti, da mu je bilo ukradeno nalivno pero, ki se je pa kasneje našlo prav tam, kjer ga je bil pozabil.

»Da«, je odgovoril. »Toda jaz v resnici nisem ničesar ukradel. Potrošil sem zelo mnogo denarja za ono dekle. In ko me je odsločila, sem popolnoma upravičeno zadržal njen prstan ter ga prodal.«

Drugi jetnik, ki je bil bančni blagajnik, me je prepričeval, da je bilo to, kar je vzal, prav za prav njegova last. Pravil mi je, da je mnogo časa predsedel pri nadurnem delu in da je bil zato mizerno plačan.

Tretji mi je dokazoval, da ni ukradel ničesar, ker je nameraval in bi gotovo tudi vrnil ukradeni denar, čim bi prišel v malo boljši gmotni položaj. Več jetnikov je pa trdilo, da to kar so naredili, ni bilo nič drugega kot neka vrsta »velikega posla«, ki se v običajnem življenju smatra za hvalevredno in častno delo.

Ta mož bi moral iti na električni stol. Hladnokrvno je umoril svojo ljubico.

Škoda, da ni potem še sam sebe ubil in s tem prihranil državi nepotrebno delo in stroške.

Tako in slično mi je govoril neki jetnik, ki je sam ubil svojo ženo v spanju, nameraval potem izvršiti samomor, izgubil pa je v zadnjem trenutku živce.

Grajal je drugega človeka, sam sebi pa je oprostil, da je hotel izvršiti samomor ter pri tem mislil, da je boljše, če vzame tudi ženo s seboj, kot pa da jo pusti na svetu prepuščeno milosti drugih.

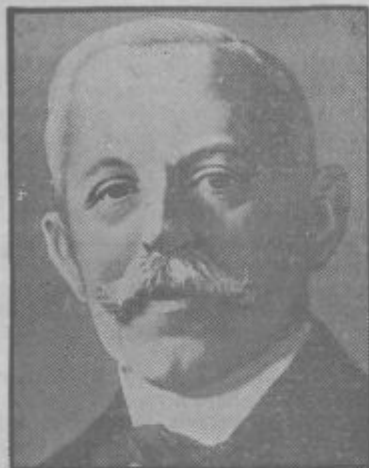
Neki italijanski jetnik mi je tolmačil: »Ko se je začela vojna, sem se šel boriti in sem pobijal Nemce, ki mi niso nikdar ničesar naredili. Zato sem dobil odlikovanje. Nato sem prišel domov in ubil sem zapeljivca, ki je uničil mojo sestro. Zdaj pravi sodnik, da moram odsedeti 20 let. Mogoče sem zakrivil kak umor v vojni, gotovo pa nisem kriv umora, če sem pobil to kačo.«

Neki izredno nadarjen ponarejevalec denarja — eden izmed redkih, ki si je s tem poslom pridobil precej denarja — se je postavil na stališče, da je uspeh v prvi vrsti odvisen od tega, če smo bolj premeteni kot naš nasprotnik.

»Nihče razen kmeta in rudarja ne ustvarja v resnici dobrin. Vse druge dobrine nastajajo samo na ta način, da prevarimo svojega bližnjega«, mi je trdil.

Pravil mi je tudi, da se nemarnost ne da opravičiti in da zasluži vsak človek, ki se udejstvuje v kaki gospodarski panogi in je pri tem malomaren, da se mu da »lekcija«.

Navajal mi je, da je on »delal« samo z bankami in poslovnimi ljudmi, ki so bili zavarovani, tako ni nihče izgubil ničesar, ker prejemale zavarovalnice tako in tako svoj denar od ljudi, ki rajši pla-

Lord Kysant, obsojen zaradi napačne poslovne bilance

čujejo premije, kakor pa da bi svojemu poslovanju posvečali potrebno pažnjo.

Neki mladenič, obsojen zaradi dvoženstva mi je zatrjeval, da se je samo zato še enkrat poročil, da »reši svoje dekle«. Zakaj bi bil on kriv kaznjivega dejanja, ki je živel samo z eno ženo, medtem ko

mnogi drugi, ki že imajo svojo ženo, brez vsake kazni lahko »letajo okrog še z drugimi ženami«.

Mož je imel gotovo prav, ker če bi tudi on živel z onim dekletom in se z njim ne bi poročil, ga ne bi mogli poslati v Sing Sing. Še eno več ali manj nepričakovano dejstvo sem ugotovil namreč, da bigamiste po navadi obiskujejo vse njihove žene. Med njimi nisem skoraj nikdar videl lepega močnega ali duhovitega človeka temveč so večinoma bili mehkužci.

V mnogih primerih, v katerih so ljudje prišli v Sing Sing v zvezi s polomi velikih tvrdk ali finančnih podjetij, so bile njih greha krive visoke obresti, ki so jih morali plačevati požrešnim odedruhom, ki so jih kasneje še pognali pred sodišče, čeprav so že samo na obrestih dobili mnogo več nego so posodili.

Vendar prihajajo z malimi izjemami v ječo samo revni ljudje. Nad 98% denarja, ki prihaja na račun jetnikov v Sing Sing, tvorijo majhne vsotice, ki prihajajo kot darila sorodnikov in prijateljev. Gotovo je tudi precej zločincev, ki so zelo bogati. Prepričan sem, da so tudi taki, toda ti ne prihajajo v Sing Sing. Ali je pravično?

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)
(PONATIS TUDI V IZVLECKU NI DOVOLJEN)

DNEVA NE POVE NOBENA PRATKA

BOGOMIL VDOVIČ

17. t. m. je umrl naš sodelavec, književnik-bohem Bogumil Vdovič, izvrsten prevajalec iz slovanskih in romanskih jezikov. Koľko vestnosti, ljubezni in resnosti je posvečal svojim prevodom, dokazuje njegova poslovenitev Krylovih basni, o kateri je poročal tudi naš obzornik. Temeljito poznavanje slovenskega jezika ga je avtoriziralo za priznanega jezikovnega kritika, kakršnih je le malo med nami. Svoje jezikoslovne razprave je priobčeval pod naslovom »Mrcvarstvo«. Udeleževal pa se je tudi z izvirnimi listki v dnevnem časopisju pod psevdonimom Georges.

B. Vidovič se je rodil 21. VIII. 1880 na Turjaku pri Velikih Laščah. Po maturi v Ljubljani si je služil vsakdanji kruh v odvetniških pisarnah. V svetovni vojni je bil na ruski in italijanski fronti. Navzlic dolgotrajni bolezni je bil zmerom duhovit in založen s pristnim humorjem. Njegovega dela bodo pogrešali mnogi naši literarni in slični obzorniki, njegov spomin pa ostane

trajno časten v zgodovini našega književništva.

O HRANILNI VREDNOSTI PIVA

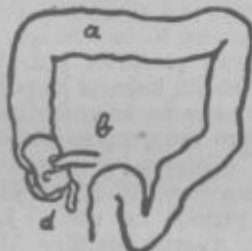
se mnogo govori. Tu in tam čitaš in slišiš, kako redilno je pivo, kako naj ga pijejo vsi, kaj se hočejo zrediti, zlasti rekonvalescenti. Ali o tej stvari je izvršil znameniti fiziolog Raguvar Berg poskuse in ugotovil tole: Za izdelavo 1 l monakovskega piva je potrebnih nekako 280 gr ječmena, ki obsegajo nekako 28 gr beljakovin. Te beljakovine se pri vrenju skoraj uničijo in v pivu najdete od njih komaj še 0,165 gr. Če bi pogledali hranilno stran, bi ugotovili, da se s temi 280 grami ječmena lahko nasiti tročlanska družina. Če bi pa ta družina hotela zavžiti isto množino beljakovin namestu v obliki ječmena, rajše v obliki piva, bi morala izpiti, da to izpolni, celih 170 litrov piva! To bi bila pa tudi pri veliki naši potrošnji piva precej izredna in častiljiva storitev!

—st

ČEMU NAM JE SLEPO ČREVO?

Na slepo črevo so ljudje postali splošno pozorni tedaj, ko je znanost odkrila, da izvirajo premnoga vrodična obolenja, ki si jih prej niso vedeli razlagati, po vnetju majhnega, slepo končujočega črevesnega podaljška, tako imenovanega slepiča. Dolgo časa so se vnelo prepirali o tem, da li so izvirali vsi primeri, ki so jih operirali zaradi vnetega slepiča, res od tega vnetja. To so bila vprašanja, ki so zaposlovala zdravnike in kirurge.

Ze mnogo prej in tudi danes sta bila pa slepo črevo in njegov podaljšek predmet intenzivnega raziskovanja, ker sta pri vseh

Shematična slika slepega črevesa:
a debelo črevo, b tanko črevo, c slepo črevo (prerezano) s slepičem d

živalskih vrstah različno izobličena in imata tudi različne funkcije. Debelo črevo se pričinja s slepim črevesom, pri ljudeh kakor pri živalih. Pri ljudeh je slepo črevo majhen odsek dolgega in močno razvitega debelega čreva in slepič je le majhna, neznaatna tvorba. Pri konju, zlasti pa pri kunecu, kakor tudi pri glodavcih, je slepo črevo velikansko in slepič mogočen ko črevesja, ki ima nedvomno posebno nalogo, ki je pa, in to je posebnost tega dela prebavnega sistema, še ne poznamo. K temu je še dodati, da ni slepo črevo pri živalih samo dosti večje nego pri ljudeh, temveč je tudi popolnoma drugače sestavljeno in zgrajeno iz čisto drugačnega tkiva. Pri ljudeh je odveč in samo moti, če oboli. S slepičem ali brez njega, da, s slepim črevom ali brez njega živi človek enako in ostanje enako zdrav. Pri živalih pa je drugače. Tu sta slepo črevo in slepič tako velika, da ju ne moremo odstraniti z operacijo brez nadaljnjega, posežek je prehud! V primerih, kjer se je to zgodilo, so živali preživele operacijo le kratek čas, njih prebava, njih izraba hrane je bila tako slaba, da so shirale in umrle. Slepo črevo in slepič sta živalim življenjsko potrebna organa, in kar je najbolj čudno: živali ne obole skoraj nikoli za vnetjem slepiča kakor ljudje. To dela naravnost vtisk, da je okrnjen slepič človeku škodljiv, ker ga ne potrebuje več.

Seveda so prebavo v teh čudnih delih črevesja pri živalih zelo natančno proučili in

ugotovili zelo velike razlike, ki so potrebne po priliki za pripravo in spremembo hrane v sestavne snovi telesa. A točnega ne vemo o tem še ničesar in ne samo po dolžini in velikosti, temveč tudi v vseh svojih delih in delovanjih sta slepo črevo in slepič skrivnostna, še ne pojasnjena organa. Pri tem sta po obliki silno različna. Neke živali imajo slepo črevo v obliki balona, pri drugih sliči kitovemu telesu, pri tretjih je spel dolga, tenka cev. Pri tem je lahko razumeti, da je znanost obračala svojo pozornost baš tem mnogolikim organom, ker sluti za njimi še mnoge, važne skrivnosti, že zato, ker jih doselej navzlic tolikšnemu trudu še nise spravili na dan. Dr. P. Z.

ALFONS TAVAN

(1833—1905)

Sredi preteklega stoletja je sedmorica provensalskih rodoljubov oživila svojo materinščino kot književni jezik. Največji od njih, Mistral, je dobil l. 1909. Nobelovo nagrado. Družba si je dala ime: félibrige, čigar člani se zovajo félibres, »bukovniki«, kakor so na Koroškem svoj čas klicali kmetske pesnike. (V zadnjem času tolmačijo félibre kot one, ki »delajo knjige«. Starejši slovarji ne poznajo izvora besede félibre. Vseučiliški prof. Maurice Mignon, ki je te dni predaval v Ljubljani, vidi v njej svobodno prepričanje (fides libera), a nedavno sem neke čital tolmačenje: »kdor dela knjige«, torej bukovnik.) Najmlajši član te skupine, Alphonse Tavan, »skržat iz Camp Cabela«, bi bil letos 3. sušca dosegel sto let, da se ni prej vrnil v rodno grudo, ki jo je vedno ljubil in opeval. Zapustil je svoj domači kraj šele kot vojak: ako pa se je ognil Krimu, se ni ognil Rimu in močvirski mrazici. Vrnivši se iz vojaške službe bolan, je doživel isto razočaranje kot Prešernov »Mornar«:

Dekleta svojga ženo
sem našel poročeno...

Poslej je služboval po pisarnah v Marsellu in Parizu. Iz drugega zakona je imel sine Ludovika, ki ga je pobrala svetovna vojna 1915.

Med pesniškimi zbirkami se omenjajo: *Amour e Plour* (Ljubezen in Jok), *Vido vivanto* (Živo življenje) in komedija *Masc* (Carovniki). Poleg verzov, ki preveč pominjajo V. Hugoja, najdeš uspele kitice, n. pr. Mesec maj, ki se pričinja:

La neu s'es enanado,
la rose es retournado,
toute la matinado
lou roussignou l'a di...

t. j. sneg je izginil, roža se je povrnila, vse jutro je slavček to pripovedoval...

V pesmi Marieto je mladenič našel prav srečno prispò bo za mladenkine kodre:

Ni neg-e, ni castan, soun blound
coume une aspigo de seisseto...

t. j. ni črni, ne kostanjevi — plavi so kakor klas pšenični.

Napitnica našim očakom sveni kakor pristni Mistral:

A la glori de nostri reire
ieu m' agrado d' aussa moum veire!

t. j. na slavo prednikom našim z veseljem dvigam svojo čašo.

»Kot francoski pesnik«, pravi Friderik Mistral (nečak). »Tavan ne bi bil mogel pokazati vseh svojih sposobnosti; kot provenalski pesnik pa je začrtal pot, po katerem so pozneje hodili možje kakor Lafortet, Charles Rieu itd. S tega vidika njegovo ime ne more zamreti.« Proslava tega moža je preložena na poletje. A. D.

Liliputanci niso pritlikavci

O Liliputancih imamo v splošnem precej nejasne pojme. Liliputanci niso narod, ki bi živeli kjerkoli v osrčju Afrike kot Pigmejci. Ti palčki med ljudmi so ne rodijo morda kot otroci enakih staršev; ko zagledajo luč sveta, so prav tako razviti kot vsak drug otrok. Šele v 2. ali 3. letu začnejo zaostajati v rasti in še med 14. in 17. letom pri njih ni izključeno, da bi ne dosegli višine in dimenzije, ki bi jih uvrstile med normalne ljudi. Znanost se v ostalem že bavi z vprašanjem, kako bi jim pomagala.

Dejstvo je, da se pritlikavost ne podeduje; Liliputancem se lahko poroči z normalno žensko in bo imel z njo, kot so pokazali številni primeri, normalne potomce. Zakonom med pritlikavci pa se običajno ne rodijo otroci, ker se mora žena skoraj vselej odreči materinstvu. Njeni organi onemogočajo razmnožitev; saj bi bili ti otroci tako majhni, da bi sploh ne mogli živeti. V ostalem so Liliputanci kot misleči in čustveni ljudje popolnoma kot drugi. Njihovne duševne zmožnosti zaradi telesnih napak niso prav nič manjše. Praviijo, da so ti pritlikavi člani človeške družbe zavrtni in zlobni; res pa je, da okolica ž njimi navadno ne ravna najboljšo in jih celo zančuje, kar seveda slabo vpliva na njihov značaj. V ostalem pa najdemo med njimi zelo občutljive tipe. Prav med njimi je mnogo dovtipnih in bistrih glav, kar dokazuje že vloga, ki so jo od davna imeli kot humoristi in dvorni norci.

Danes potujejo Liliputanci po svetu v večjih skupinah, za katere skrbi posebna agentura. Ti krušni starši skrbje zanje, agentura pa plačuje odškodnino tudi prvim staršem; ves ta denar se dejansko ne izplačuje, temveč varno nalaga za poznejše čase. Prej so bili pritlikavci na vseh kra-

jevskih in knežjih dvorih in so ponekod postali celo slavni možje.

Tako je imel angleški kralj Karl I. na svojem dvoru nekega Hudsona, ki je meril samo 45 cm in so ga nekoč postavili na mizo — živega v mrzli rosti. Pozneje je ta palček v dvoboju s pištolo ustrelil svojega nasprotnika.

Sloviti Liliputancem, ki je igral celo politično vlogo, je bil neki Richebourg, ki je imel 60 cm v višino in je spadal med služinčad vojvodinje Orleanske, matere poznjšega meščanskega kralja. V času velike revolucije so ga nekoč, zavitega v povoj kot dete, porabili za sla za važno politično sporočilo. Orleanska hiša mu je izkazala svojo hvaležnost s tem, da ga je upokojila z letno pokojnino 3000 frankov... Ugodnost je užival doigo, saj je učakal skoraj 90 let.

Mnogo slavni pritlikavcev je v prejšnjih časih prišlo s Poljske in Rusije. Kot tlačane jih je pokupilo plemstvo in sprejelo med svojo služinčad, da se je bahalo ž njimi. Med najbolj znanimi poljskimi pritlikavci omenjamo Josipa Boruslawskega. — enega izmed šestih bratov in sester, ki so vsi ostali precej »pri tieh«. Josip je bil evropsko čudo. Ko se je rodil, je meril 20 cm in je v letih zrasel za celega pol metra, pri čemer pa je bil v rasti zelo sorazmeren. Vzgojila ga je grofica Tarnowska in ga podarila grofici Lumirski, s katero je prepotoval vso Evropo, bil na dvoru Marije Terezije in navduševal s svojim vjudnim vedenjem in prikupnim nastopom najodličnejše dame takratne aristokracije. Boruslawski bi bil lahko do smrti živel brezskrbno, če bi mu ne bila prekrizala poti — lju-bezen. Zaljublil se je in oženil s 40. leti, naka mu je grofica Lumirska dala svobodo. Z ženo in otrokom je šel s trebuhom za kruhom in se za denar kazal ljudem.

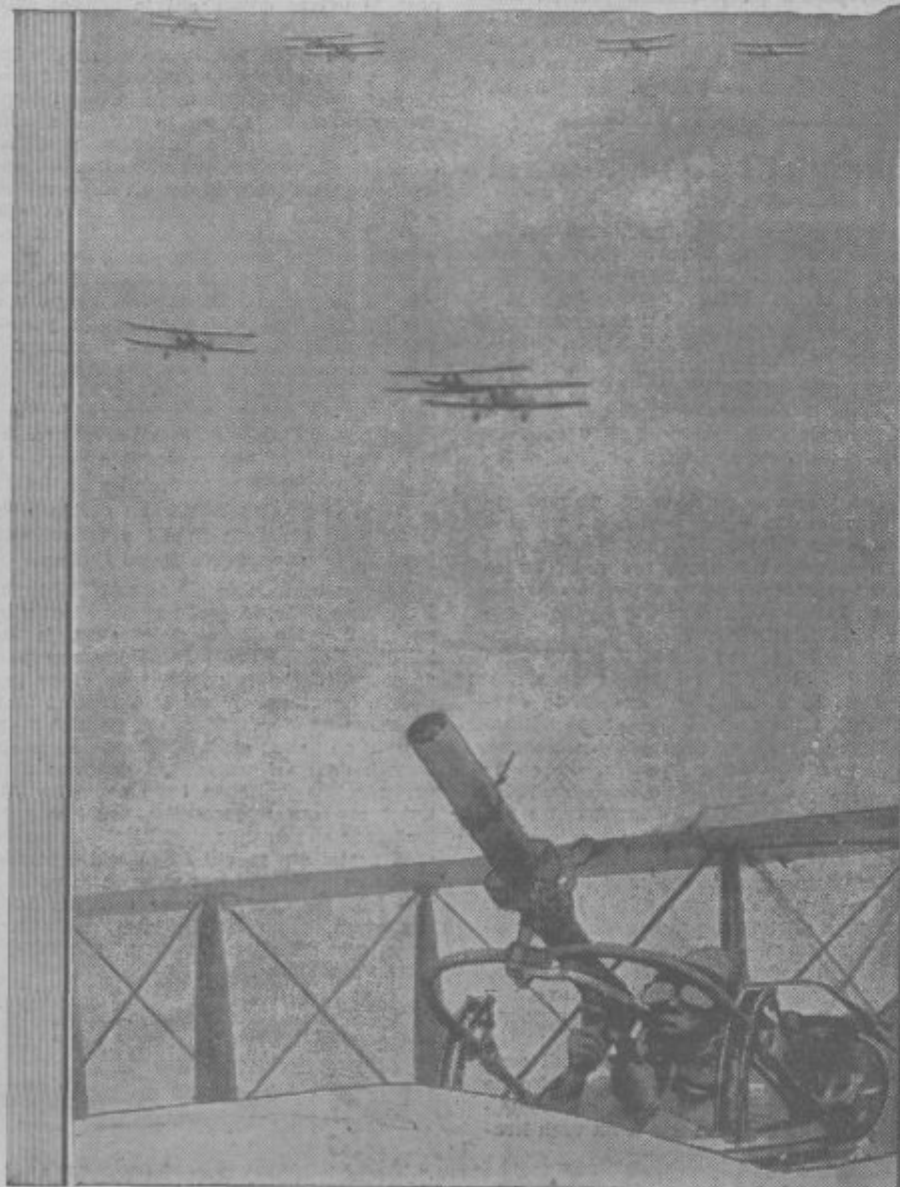
Njegov tekmeč je bil Nikola Feny, tuji Poljak po rodu, ki ga je svet poznal z imenom Bebe. Ko je bil 6 let star, je meril 37 cm. Poljski kralj Stanislav mu je dal za vzgojiteljico princeso, toda Bebe je bil slab učenc; ker je bil zelo trmast in lju-bosumen na Boruslawskega, ga niso marali. Ko sta se nekoč sešla na dvoru, se je kralj izrazil, da ga Boruslawski duševno daleko prekaša. To je Bebe tako razjezilo, da je hotel svojega nasprotnika vreči v peč... Za kazen so mu jih naložili kot otroku. Njegovi sestri sta merili 83 in 103 centimetre in sta se proslavili kot plesalki in pevki.

S knežjih dvorov so se medtem Liliputanci izgubili po varietejih, cirkusih in razstavnicah, kjer jim seveda ni več tako postlano s cvetjem. I, st.

SLIKE IZ JAPONSKE

Levo: Japonski brzostrelni stroj proti letalom. — V sredi zgoraj: Eden največjih zvonov na svetu je v japonskem mestu Kiotu. Visok je 5.5 m, težak pa 700.000 kg. Njegov glas se čuje danes samo še ob najslovesnejših prilikah. — V sredi spodaj: Japonski oficirji vodijo obstreljevanje kitajskih postojank.

Desno zgoraj: Priglaševanje za žensko postrežbo na japonskih potniških letalih. — Desno spodaj: Svečna procesija k svetilcu bogov v Tokiu.

STOTAK

RICHARD CONNELL — PREV. FRANCE MAGAJNA
NADALJEVANJE

Rozika Vana je ležala na postelji v svoji najeti sobici in tiho jokala. Njena sestra se je nerodno trudila, da jo potolaži. Pečenka s krompirjevo salato je ležala nedotaknjena na krožniku.

»Na cesto naju bodo zdaj vrgli,« je plakala Rozika.

Nekdo je potrkal na vrata.

»Hitro skrij krožnike, Gina, hitro: Gospa Laskerjeva je prišla terjat stanarino.«

Gina je naglo skrila posodo in večerjo pod posteljo in odšla k vratom.

»Hej, Rozika!« je zaklicala od tam. »Gospod Harmon je tu. Želi, da greš z njim v gledališče.«

Rozika Vana je prenehala jokati. Mrke, obupne poteze so ji spačile lepo obličje.

»Povej mu, da bom v desetih minutah pripravljena.«

Budilka v Rozikini sobi se je sprožila in naznanjala, da je že pol sedmih.

Gina se je napol dvignila in stresla sestrom, ki je spala poleg nje na isti postelji.

»Hej, Rozika, vstani! Je že pol sedmih.«

»Naj bo!«

»Kaj ne boš vstala? Gospod Rath bo rentočil, če prideš prepozno.«

»Ne grem več k njemu.«

»Kaj?«

»Saj si me slišala.«

»Si li bolna. Rozika?«

»Ne.«

Gina je začudeno strmela v sestro.

»Rozika,« je začela.

»Kaj je, no?«

»Jokala si.«

»To je moja stvar,« je odvrnila Rozika.

»Snoči si bila dolgo zunaj. Nič nisem čula, kdaj si prišla domov. Se je morda zgodilo kaj zlega?«

»Ah, daj mi mir, Gina!«

Gina je začela zdihovati. »Niti zajtrka ne bo danes,« je tožila.

»Kupit pojdi.«

»S čim?«

»Tam vzemi v moji torbici.«

Gina je pogledala v torbico. »Joj, Rozika!« je vzkliknila. »Ali si ga našla?

Kolikna sreča! Kje si ga našla, Rozika? Tak lep stotak!«

»Za božjo voljo, pusti me, da se naspim!«

»Ob službo boš.«

»Vrag naj vzame službo. Zdaj imam drugo...«

Emil Bressler se je približal vratom svoje delikatesne prodajalne, da pri boljši svetlobi pregleda bankovec, ki mu ga je bila dala Gina.

»Je dober, je,« je zamahnil. »Torej, blago, ki ga je vzela včeraj gospodična Rozika, stane skupaj dolar in pet in šestdeset centov. Vi želite še kave, mleka, nekaj sladkega peciva in jajec....«

V beznici na zapadni Devet in štiri-deseti cesti sta se pogovarjala Štefan in Jaka. Štefan je kazal veliko nezadovoljnost.

»Prav imaš, Jaka,« je dejal čemerno. »Presneto slabi časi so danes. Dopoldne sem izmeknil neki mami broško, ko jo pa prinesem Samuelu, se mi je v obraz zasmejal. Ponarejena je bila. Po šest dolarjev jih dobi takih, kolikor jih hoče. Vse, kar nosijo dame dandanes na sebi, je ponarejena navlaka. Sramota. Kako naj človek živi, če dobi za niz biserov komaj dva dolarja? Saj ga boš še kozarček?«

»Naj bo.«

»O, zdaj mi boš pa odšteli tisti drobiž.«

»Ne bo nič. Snoči sem ga zafrčkal vsega. Pa ne boj se, Štefan! Preden teče ura, ti ga prinesem.«

»Kje ga boš vzela?«

»To je tisti opravke, o katerem sem ti bil že snoči pravil. Potreboval bi pa enega, da bi mi pomagal. Nič drugega posla bi ne imel, ko mirno stati zunaj in pa-

ziti, da se ne priklati v bližino kak policaj. Kar je dela pod streho, ga opravi sam.«

»Hm.«

»Taka lahkota bo, kakor da bi šest ali sedem stotakov pobral na ulici. Kaj praviš, Štefan?«

»Naj bo. Pomagal ti bom. Pojdiva.«

Emil Bressler je zaprl svojo delikatesno prodajalno ob desetih. Prešteval je pri blagajni izkupiček poslednjih treh dni in se zadovoljno smehljaj. Nenadno mu je srce prenehalo utripati. Le za trenutek, »veda.

»Roke kvišku, Tajčerc!« Glas je bil nizek, trd, odločen. »Tako, zdaj pojdi polagoma proti ozadju in domišljaj si, da si mrtev, drugače boš mrtev resnično.«

Ves drhteč je Emil Bressler slušal.

Nekaj minut pozneje je slišal, da so se vrata odprla in spet zaprila. Takoj nato je čul brnenje avtomobila, ki se je naglo oddaljilo. Pritekel je k vratom in kričal: »Policija! Policija!«

V zadnji sobi beznice na Devet in štirideseti cesti sta sedela Jaka in Štefan, pijana oba. Razen njiju ni bilo drugega v sobi.

»Daj, Jaka, izloži, da si razdeliva.«

»Brzdaj svoje konjiče. Boš že dobil, kar ti pritiče.«

Jaka je segel v žep in odštel tovarišu tri desetdolarske bankovce, dva petaka in troje dolarjev. Štefan je strmel v denar.

»Slišiš, kaj je to? Tri in štirideset cepakov samo? Zdi se mi, da mi gre več.«

»Kako več? V predalu je bilo maaaj drobiža kot sem pričakoval. Polovica meni, polovico tebi. Čemu se dereš, saj je prav tako.«

Štefanu se je obraz preteče zatemnil. »Pravim, Harmon, kdo, misliš, da sedi

pred teboj? Ali me šteješ za takega bedaka? Prekleti tolovaj, drugega boš oćganil, a ne mene.«

»Miruj, Štefan,« je godrnjal Jaka. »Nevarnosti sem se bil izpostavil sam, pa sem le pripravljen pravično deliti s teboj.«

»Lažnivec si, Harmon. Ali te nisem opazoval skozi okno? Stotak poznam kilometer na daleč. Enega si našel v blagajni, več nego enega in jaz zahtevam zdaj svoj delež.«

»Pazi, kako govoriš z menoj, podgana zanikrna!«

»Meni boš dal polovico in s tem je konec besed.«

Štefan je stisnil pesti in vstal. Tudi Harmon je skočil pokoncu in se umikal

nazaj. Desnica je segla v žep. Štefan je planil nanj. Kratak in besen boj, potem strel. Jaka Harmon se je zvil ter se sedel na tla.

Z bliskovitimi kretnjami mu je Štefan preiskal žep, se obrnil in zbežal baš v trenutku, ko so se vrata sprednje sobe odprla.

Narava je Izaka Zimmermana obdarila z dolgo, umazanobelo, patriarhalno brado in vodenomodrimi očmi, ki so znale gledati iz mršavega obličja otroško proseče. Ta brada in te oči so bile gospodu Zimmermanu premoženje. Vsak večer se je njihov lastnik ustoličil na gornjem koncu Pete ulice, kjer je sedeč na zaboji, zavil v oguljeno odejo, prodajal svinčnike in lovil milodare v pločevinasto škatlo. Slab, zelo slab je bil ta posej noćoj, ko je naletaval sneg.

Štefan, ki je bil zdaj popolnoma tizen, je hitrih korakov bežal po Peti ulici navzgor. Rad bi ubežal strmećim očem Jaka Harmona. Nekaj zoprno bolestnega je čutil v svoji notranjosti. Da, na Zapad pojde. Pod drugim imenom začne novo življenje. Denar v žepu ga je začel peći. Krvav denar. Prekletstvo je ležalo na njem.

Droben, proseč glas ga je vzdramil: »Pomagajte ubožcu, gospod! Pomagajte lačnemu in bednemu starčku!«

Štefan je segel v žep. »Tu imate, dedek,« je rekel in vrgel bankovec v kositrno škatlo.

»Bog naj vas blagoslovi, gospod! Bog naj vam tisočkrat povrne!«

Štefan je korakal naprej. Močno olajšanega se je počutil.

Častitljivi gospod Izak Zimmerman je prikreval v urad banke na Devet in tri-

deseti cesti. Mlademu možu za zamreženih okencem je dejal:

PROTI ELEKTRIFIKACIJI ŽELEZNIC

Proti elektrifikaciji železnic govori mnogo vzrokov, ki so socialnega, finančnega in vojaškega značaja. Elektrifikacija je nevarna za primer vojske, kajti bomba, vržena z letala, lahko uniči električno centralo, ki dobavlja tok, in v trenutku je na stotine kilometrov proge izven prometa. Taka dobro vržena bomba lahko pomeni v kočljivem primeru popolno zmago sovražnika.

Elektrificiranje proge je razen tega silno drago in tudi vzdrževanje takšne proge je mnogo dražje kot navadne proge.

Iz teh in pa še iz naslednjih vzrokov so v Franciji opustili misel na elektrifikacijo železnic, in sicer ne samo za to, ker so cene premogu silno padle (tona je l. 1920 stala v Franciji 125 zlatih frankov, danes le eno petino, 25 zl. fr.) in ker je treba s socialnega stališča dajati rudarjem zaslужka, temveč tudi s tehničnega stališča. Parne lokomotive in Dieslove motorje so v zadnjih letih tako izpopolnili, da prekašajo v sili in hitrosti električne lokomotive. Da se potniki rajši poslužujejo elektrificiranih prog kot parnih prog, ni istina; to dokazujejo železnice v okolici Pariza. Potnik ne vpraša, ali vleče njegov vlak električna ali parna lokomotiva, temveč ali so kolozdvorji praktično urejeni, ali je vozni red dobro sestavljen, ali je osebje vljudno in ali so vagoni udobni in snažni. Le s tem bo železnica tudi uspešno konkurirala z avtobusnimi podjetji.

»Nekaj denarja bi rad investiral, gospod. Cital sem v listih, da so delnice nove radio družbe dobre.«

»Najboljše pod soncem, gospod,« je potrdil mož za okencem. »Stanejo osem in devetdeset dolarjev vsaka in prinašajo osemodstotne obresti. Koliko jih boste vzeli?«

»Eno,« je rekel Izak Zimmerman in pomolil skozi okence stotak s številko XC 999.877.

Gospod Teodor Kramer je bil lačen in je sklenil oditi h kosilu. Odprl je vrata svoje zasebne pisarnice in pokimal bateriji podpredsednikov, ki so sedeli za svojimi pulti. Nato je odšel proti blagajniku.

»Anderson,« je rekel možu za okencem. »Nekaj gotovine bi rad.«

»Da, gospod Kramer. Koliko želite?«

»Eh, stotak bo zadostoval.«

»Evo, gospod Kramer.«

»Hvala. Vpišite vsoto k mojim osebnim izdatkom.« Gospod Kramer je pobral bankovec številke XC 999.877 in ga vtaknil v listnico. Obrnil se je in lahkotnih korakov odšel na ulico.

ILUSTRIRAL FRAN SKODLAR

Promet hitrih in udobnih motornih vagonov bo tudi mnogo doprinesel k oživitvi železniškega prometa.

V Svici je elektrificiranih 80 odstotkov železnic, v Franciji 4, v Zedinjenih državah samo 0,8, v Nemčiji 3, v Angliji 2,5. Svica nima premoga, a ima mnogo vodnih sil, zato je njena številka razumljiva. Za dežele s premogom, kot je Jugoslavija, nima nikakega pomena, investirati ogromne kapitale za elektrifikacijo železnic. pvb.

STARANJE VODE

Zdravniku na röntgenološkem oddelku v Mühlheimu dr. Kurtu Kramerju se je posrečil velevažen izum, tičoč se vzdrževanja akvarijev z morskimi živalmi. Dr. Kramer je izumil tako zvano hidrafinsko akvarijsko oglje, ki absorbira v vodi klor in beljakovine, ki so se tamkaj nabrale zaradi krmljenja in izločanja živali. Zdaj se torej lahko rede morske živali tudi v umetni morski vodi, dočim so morale poprej poginiti, čim se je voda postarala. Dobavljanje zmerom sveže morske vode je bilo poprej zlasti za velike akvarije zooloških institutov zelo draga reč. Z novim specialnim ogljem se staranje vode sicer ne prepreči popolnoma, pač pa zelo zavlačuje, tako da vode ni treba tako pogosto premenjavati. Dr. Kramer trdi, da se bo nedvomno v kratkem posrečilo novo čistilno oglje tako spopolniti, da bo absorbiralo tudi še nitrate. S takim ogljem se bo ohranila morska voda v akvarijih »večno mlada«.

VODOMEC IN VIDRA

PETER ŽMITEK

NADALJEVANJE

Vidra

Vidra — lutka lutka — Fischotter je prava povodna žival, da si spada med kune in je edina roparica te vrste v Evropi. Kar se tiče ribištva, je vidra najbolj škodljiva roparica poleg vodomeca, pa tudi sicer si ne pomišlja škodovati zlasti pri vodni perutnini.

Dolžina vidre od smrčka do konice repa znaša od 80 cm do 1.20 m, visokost doseže 28 do 30 cm, v teži pa do 15 kg, kar se ravna po starosti in okoliščinah, v katerih živi.

Glavo ima podolgasto-ploščato okroglo, gobec top in zaokrožen, oči majhne, toda bistre, uhlje kratke in okrogle, da se iz kožuha komaj vidijo in imajo zaklopnice. Trup je vitek, v hrbtu posebno gibčen, da more vidra vsak hip spremeniti smer, kadar napada plen. Noge so zelo kratke, šape veslasto razširjene, prsti so medsebojno zvezani s plavalno kožico. S ploščato glavo in s kratkim vratom reže vodo kakor čoln, plava z nogami, krmari pa z repom. Dlaka je kratka, priložna, jako gosta in nekoliko mastna, da se je ne prime voda. Barve je temnorjave, ki pa se na sivkasto spreminja, na hrbtu nekoliko temnejše nego na trebuhu.

Svoje bivališče si vidra najrajši izbere ob rokavih raznih bistrskih potokov, ki se prelivajo v močvirnata barja, ali pod jezovi, če je tam zaloga prvovrstnih rib bogata. Rov si postelje navadno s suho travo ali bičjem. Za dovajanje čistega zraka ali za morebitne druge namene si napravi še po kak rezervni izhod, ki vodi zmerom v nasprotno smer.

Le pri udomačenih vidrah je ugotovljeno, da doseže v normalnih razmerah lahko starost 15 do 16 let. Vidra je zelo živahna in gibčna žival in celo prikupna. Mlade vidre se dajo udomačiti kot mačke ali psi in celo pričuti, da love gospodarju ribe. Vidra se rada sonči na pesku, travovih ali kamenju in uživa svoje udobje večinoma leže na hrbtu.

Na lov hodi vidra navadno po sončnem zahodu in ponoči, v mirnih krajih tudi podnevi, torej ni samo nočna, temveč tudi dnevna roparica. Nasprotno vodmecu napravlja vidra zelo dolge ro-

parske pohode, vrača pa se na svoje prvotno mesto. Na suhem ni posebno okretna, v vodi pa je gibčna kot jegulja. Plava kakor ji prija, na hrbtu, trebušno ali postrani, ne da bi ji bilo treba vdihavati zrak. Kadar pa mora po zrak, se prikaže samo za trenutek na površje, nato pa spet izgine pod vodo.

VIDRA

Vidra se hrani pred vsem z ribami in raki, tako kot vodomec. Najljubše so ji postrvi, sulci in druge prvovrstne ribe; ne zametuje pa tudi navadnih, če že do tega pride. Tudi po vodni perutnini posega rada, obišče celo bližnja naselja, kjer mori perutnino, hrusta jajca, pa tudi druge manjše živali niso pred njo varne. Ker jo tako redko opazimo, se mnogi njeni grehi pripisujejo povsem drugim zločincem, kakor kunam, dehorjem, podlasicam itd., ki seveda tudi niso brez madeža. V sili se vidra zadovolji tudi s podganami, žabami in drugimi sorodnimi živalcami. Kako velikansko škodo napravlja vidra ribištvu, je razvidno iz tega, da potrebuje za dnevno prehrano 2 do 3 kg rib. Pomislimo le, koliko znese na leto.

Vidra navadno lovi proti vodnemu toku; male ribice požira sproti, če pa ujame večjo ribo, se obrne, splava z njo po vodi in na primernem mestu iztopi

na suho, da jo tam požre vso ali samo nekaj. Zobovje vidre je jako ostro; če zagrabí še tako opolzko ribo, se ji ne izmuzne več. Kakor kuna, tako tudi vidra ne ropa samo za nasičenje, temveč tudi iz strasti, preostalo pa zametuje.

Pod ledom lovi vidra prav tako zanesljivo kakor v prosti vodi. Večkrat si prebije vidra led sama, če ni že kje v bližini primernih odprtín za vstopanje in izstopanje.

Vidra je sicer molčeca kot vodomec, v primeru pa, da je v bližini več vider pri ponočnem lovu, posebno pa za parjenja, brizga, da se sliši daleč naokoli. Ob posebnem udobju, ko se valja, daje od sebe nekakšen smehu podoben glas, če pa je razjarjena, v boju ali hudih bolečinah, pa srdito renči.

Na suhem potuje vidra mnogokrat zelo daleč, tudi čez oddaljene gore, celo v snegu se ne straši daljših naporov. Če izsledí vidra dobro založen ribnik s plemenitimi ribami ali tudi male potočke, ki so bogati na postrveh, takrat gorje jim, izprazni jih do zadnjega, tako da si več let ne opomorejo.

Časa paritve pri vidri ni mogoče popolnoma natančno ugotoviti. Mnogi strokovnjaki so že resno o tem razpravljali, toda do jasnega zaključka niso prišli. V splošnem so mnenja, da pade najglavnejši čas v meseca februar in marec. Ker pa se dobe nerazviti mladiči v vseh letnih časih, ta določitev celotno ne drži, tembolj ker ostane vidra vse leto v neizpremenjenem telesnem stanju in je zato stalno sposobna za ploditev.

Odrasla vidra navadno samotari. Kadar pa postane samica vroča, ji navadno sledi po več samcev. V rovih se zaдржуje redko po več vider skupaj, niti ne ob času paritve, ki se vrši po večini ponoči ali v zgodnjih jutranjih urah, torej na prostem.

Samica nosi 9 tednov. V kakem zelo skritem kraju skoti 2 do 4 slepe mladiče, ki spregledajo čez 9 do 10 dni. Mladiči sesajo približno 8 tednov, nato jih spelje stara, da se privadijo na drugo hrano, ki obstoji spočetka iz žab, rakov in rib. Sprva ne gredo mladiči nič kaj radi v vodo; zato spremlja jo mater ob vodi po bregu, kadar jim lovi ribe.

Protí sovražnikom brani vidra svoje mladiče neizprosno srdito, četudi je drugače bojazljiva. V obrambi ne pozna obzirnosti, ugrizi z njenim ostrim zobovjem prizadenejo hude rane.

Vidra doraste v drugem letu starosti in s tem postane sposobna za ploditev.

Sled vidre se zelo razlikuje od sledi drugih živali. Odtiski petih prstov so ovalni in spredaj zoženi; v mehkih tleh ali snegu se pozna celo plavalna kožica. Dlan ni okrogla kot pri mački ali lisici, temveč je navzdol srčasta. Zaradi kraških nog je vidra zelo nizka žival; sneg orje s trupom, odvzad pa se pozna povlečka dolgega repa.

Lov na vidre se vrši na več načinov, glavni pa so trije: čakanje, lov s psi in s pastmi.

SLED VIDRE ali tako zvana
ROKAVICA

Ker dela vidra daljše pohode, jo ni mogoče dobiti vselej na enem in istem prostoru, vrača pa se ob določenem času gotovo tja. Le izvežbanemu opazovalcu so znane njene ukane, pretkana je jako in na vse načine izbegava zasledovalcu. Le vzdržnemu in vajenemu lovcu se ta lov posreči.

Da vidra lovi ali se stalno zaдржуje ob kakem potoku, so najzanesljivejša znamenja: sveža sled, sveži iztrebki in zavrženi ostanki rib. Kogar veseli in ima dosti potrpljenja, vztrajnosti, oster vid in mirno roko, lahko žrtvuje nekaj noči za te vrste lov. Ravnanje se mora po vetru in smeri stečin in paziti, da je čim bolj skrit. Razen puške je dobro imeti s seboj močno palico ali bat za primer, da vidra ne ostane v ognju, ima pač je klen živelj. Ranjena vidra seka in grize okrog sebe kakor sam peklenšček, zato jo je treba hitro odrešiti s poštenim udarcem po smrčku ali zatilku. Če doseže ranjena vidra vodo, je navadno iz-

gubljena, pa četudi imamo še tako ostrega psa pri roki; potopi se in izgine kot kafra. Lep je te vrste lov, četudi ne vedno uspešen.

Lov s psi na vidre je tudi zelo zanimiv, zvezan pa je z neverjetnimi težavami, bodisi za lovca, kakor tudi za psa. Pes mora imeti izvrsten nos in biti oster na roparice, da ugnano vidro zanesljivo zadavi ali jo vsaj zadržuje na mestu, dokler mu ne prihitijo na pomoč človek ali drugi pes.

Lov vidre v past je bolj preprost, rabi manj potrebščin in časa kot prej na-

vedena načina; zahteva pa mnogo spretnosti, opreznosti in temeljitega znanja.

Zelo večje in obširno opisuje v »Lovcu«, letnik 1923., o podrobnejšem načinu lova na vidre dr. Quidam pod zaglavjem: »O vidrah in o tem in onem« s slikami. (Glej tudi novelo Miroslava Hirtza »Iz bele čitanke« v tretji knjigi »Žisa«, str. 130.)

Popravek: V prvem članku »Vodomec in vidra« čitaj na str. 329 na koncu drugega odstavka v levem stolpcu pravilno: Jajčeca so jako mična (ne pa močna!)

DŽEHOL

Pred nedavnim časom še popolnoma neznana dežela, ki so le v zemljepisju dobro podkovani ljudje vedeli zanjo, je postal Džehol po zadnjih dogodkih predmet pozornosti vsega sveta.

Pokrajina Džehol, do katere ima Japonska prav tako malo pravice kakor do Mandžurije, meri dobrih 180.000 štirijaških kilometrov in je po tem takem skoraj dvanaajstkrat tako velika kakor naša dravska banovina. Kljub svojemu, za naše pojme, velikanskemu obsegu pa ima le 4.800.000 prebivalcev, ki so po pretežni večini nomadski Mongoli. Samo južnejši del, ki meji ob Velikem zidu na Kitajsko, je naseljen s kitajskim kmetijskim prebivalstvom. Džehol je zelo gorata dežela, ki prehaja na severozapadu počasi v mongolsko stepo. Na zapadu Džehola se vleče visoko pogorje Veliki Cingan, v katerega glavni verigi leži tudi najvišja džeholska gora Peča, ki je za dobrih 400 metrov višja od našega Triglava. Vse džeholsko pogorje pa je izredno bogato na raznih rudninah, med katerimi so v prvi vrsti zlato, srebro, svinec, železo in premog. Domačini tega bogastva ne znajo izkoriščati, ali pa se ga poslužujejo le v zelo omejeni meri s svojimi primitivnimi pripravami. Bržčas so se Japonci polakomnili teh zemeljskih zakladov, da hočejo na vsak način zakrožiti svojo mandžursko posest še s to pokrajino.

Po uničenju kitajskega cesarstva so prišli tudi za Džehol žalostni časi. Iz slavnega cesarskega letovišča, kamor je za poletne mesece prihajal ves pekinški dvor, da se izogne moreči vročini vele-mesta, sta postala istoimensko mesto in dežela Džehol gluha provinca, živeča le še ob spominih pretekle slave. Mesto

Džehol, ki je središče dežele in ima okoli 50.000 prebivalcev je ustanovil pred 200 leti kitajski cesar Kangsi in ga določil za poletno prestolnico pekinških cesarjev. V ta namen je dal zgraditi velike dvorce in svetišča, krasne drevorede in vrtove, umetna jezera in reke. Tudi njegovi nasledniki so obogatili mesto z raznimi novimi stavbami, zlasti cesar Kienlung, ki je k vsej prejšnji krasoti sezidal še 36 večjih in manjših gradov in gradčev. Njegovo delo so tudi razširjena umetna jezera in slikoviti otočki na njih. Pri tem delu so kitajski umetniki pokazali ves svoj čut za nežno lepoto in svoje vrtnarske sposobnosti.

Ker pa je bil kitajski dvor tudi središče slovstva in lepih umetnosti, so bili v poslopjih shranjeni zakladi kitajske kulture: redke knjige, slike, zemljevidi, astronomska dela in dragoceni rokopisi iz vseh panog znanosti. Največji ponos in čudež Džehola pa je bil tako zvan zlati gradič, izredno lep primer kitajske lamaistične arhitekture. Gradič je imel dvojno streho iz pozlačenih bakrenih plošč. Streho je nosilo 28 lesenih stebrov, prevlečenih z rdečim lakom. Drugih 28 stebrov, visokih po 10 metrov, je tvorilo stene gradiča. V notranjosti je 12 stebrov podpiralo stene. Okna so zakrivala izrezljane rešetke, izpreminjajoče se v modri, rdeči, rumeni in zlati barvi. Vse je bilo pestro poslikano z raznimi živalmi, med katerimi je kraljeval mogočni kitajski cesarski zmaj. Vsa stavba pa je bila čudež tudi v tem, da je bila umetno sestavljena iz 30.000 raznih delov in da pri sestavi niso uporabili niti enega žebelja. Med ostalimi krasotami cesarskega letovišča je zlasti omembe vreden drevored 10.000 dreves, »otok izpolnjenih želja« in umeten slap,

ki je padal preko ogromne zelene skale iz nefrita.

Vsa ta krasota je seveda danes v žalostnem stanju. Razbojniki in vojaki so

bi se ustavilo uničevanje in da bi se oteli vsaj borni ostanki nekdanjega sijaja. Ledeni vetrovi iz Sibirije nemoteno vrše svoje uničevalno delo, z zapada pa mon-

Oddetek kitajske vojske, ki je bil določen za obrambo Džehoja, pred Japonci

tu gospodarili že leta in leta. Odnegli so, kar je bilo zanje količkej vredno, še več škode pa so napravili s samopašnim uničevanjem. Plevel in osat je prerasel dvorišča, vrtove in drevorede, stene so se povesile, zidovje razpada pod vplivom padavin in podnebjja. Sodobne žalostne prilike na Kitajskem ne dopuščajo, da

goški viharji zasipajo vrtove, jezera in palače s peskom, ki ga nosijo iz puščave Gobi. Sven Hedin, prvi Evropec, ki je prepotoval in opisal Džehol, je dal po naročilu Američanov napraviti natančen posnetek »zlatega gradiča« in s tem rešil vsaj nekoliko krasote pred pozabo in propadom. Posnetek bo razstavljen na

svetovni razstavi v Chicagu in zapadni svet bo imel dovolj prilike, da občuduje odblesek kitajske umetnosti.

Državno pravno je bil Džehol kitajska

stojne Mandžurije, se sklicuje na pradedovske pravice ter zahteva zase tudi Džehol. V tem samo podpira japonske težnje po džeholskih železnih rudnikih in

Medtem ko se japonske čete bojujejo na Kitajskem, so v Tokiu slovesno proslavili obletnico ustanovitve japonakega cesarstva

pokrajina, ki upravno nikoli ni bila pripojena Mandžuriji. Ta je bila dedni fevd cesarjev iz dinastije Mandžu. Džehol pa je bil samo letovišče in lovišče kitajskih cesarjev. Novi mandžurski cesar Puji, ki so ga Japonci postavili na čelo samo-

premogovnikih, ki so zadnja leta pod vodstvom tujih izvežbanih inženjerjev ter zaradi bližine železnice Tientsin-Mukden postali nevaren tekmelec mandžurski industriji, kateri gospodari japonski kapital.

Kitajci se seveda odločno upirajo zasedbi Džehola, ker pa svojih protestov ne morejo podpreti z ničemer, razen z nezanesljivimi polki še nezanesljivejših generalov, je usoda državne pripadnosti skoro odločena v prid Japoncev. Razen velikih gospodarskih interesov ima redko poseljena dežela važen pomen tudi za množice kitajskih kmetov, ki bi rade zasedle Džehol, kakor so v zadnjih tridesetih letih z mirnim prodiranjem osvo-

jile Mandžurijo. Japonci hite z zasedbo, da zavro kitajsko naseljevanje in da si odpro vrata za prodiranje v ostalo Mongolijo. Doslej je Japonska zmagala v boju za zasedbo teh kitajskih pokrajin, vendar bo končno ostal gospodar dežela le tisti, ki jih je resnično posedel z milijonskimi množicami pridnih poljedelcev. V Mandžuriji je borba v tem pogledu odločena v prid Kitajcem in tudi v Džeholu razvoj ne bo drugačen. R. K.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

13. POGlavJE

NOVE ZRTVE »MORILCA IZ KUALE«

Johoral je že često nadziral delo pri kopanju pasti za tigre, zato je bilo skoraj odveč dajati mu posebna navodila. Predlagal sem samo nekaj malih popravkov pri oni vrsti pasti, ki si jo je izbral. Ko smo se nameravali vrniti nazaj proti domu, nas je dohitel Gattie, pregledal pasti in bil z njimi zelo zadovoljen.

»Nič, nič. Bob« sem odvrnil. »Prav rad ti pomagam. Toda ne zanašaj se preveč na te pasti. Težko se bo ujel vanjo tiger take vrste, kakor je morilec iz Kuale.«

Kasno zvečer sem se vračal v Singapore. Bil sem prav slabe volje zavoljo Gattlove trmoglavosti, ker ni hotel pristati na način lova, ki sem ga smatral za edino možnost, da se naredi temu skrivnostnemu demonu konec. Bilo mi je celo žal, da sem se slednjič vdal in pomagal izbirati mesto za pasti, ker sem bil sam zase trdno uverjen, da ne bodo prinesle nobene koristi.

V naslednjih dneh sem bil preveč zaposlen, da bi lahko mislil na roparja iz džungle. Tretjega dne pa nam je prinesel naš angleški prijatelj, ki se je pravkar vrnil iz obiska v Kualitu, novice o zadnjih podvigih morilske zverine.

Dva kitajska tesarja sta delala v džungli oddaljena komaj kakih dvajset metrov drug od drugega prav blizu kraja, ki sva si ga z Johoralom izbrala za pasti. Tedaj se nenadno kot strah pojavi zver v visoki džungelski travi ter se počene v mogočnem loku na pr-

vega drvarja. Zadostoval je en udarec silne šape in od groze okameneli Kitajec se je zrušil na tla. Trenutek kasneje je ludožer že pograbil s svojimi silnimi čeljustmi žrtev za vrat ter pobegnil v džunglo, med tem ko je drugi tesar ostal od strahu prikovnan na svoje mesto. Še dolgo časa je bilo čuti iz žrela zveri obupne krike nesrečne žrtve, medtem ko ni mogel mož, ki se je rešil, spraviti niti glasu iz svojega grla. Sicer bi pa bili njegovi klici na pomoč brez pomena, ker ni bilo pomoči nikjer v bližini.

Čim se je razvedelo, da je tiger odnesel tesarja, se je takoj odpravil Johoral z več oboroženimi domačini na zasledovanje. Vse kar jim je uspelo ugotoviti, pa je bilo, da je bil rop delo morilca iz Kuale, ker je bilo videti razločno troprsti odtis v mehkih džungelskih tleh. Trupca žrtve niso mogli najti, toda po raznih okoliščinah so sklepali, da ga je zver odvela kake tri ali štiri milje v džunglo in ga tam požrla.

Dejstvo, da se je napad zgodil komaj lučaj od mojih pasti, mi je bilo v dokaz, kako bedasto je bilo od mene, da sem izgubljal čas in postavljaj pasti, v katere sem nameraval ujeti to žival. Bilo mi je žal, da sem se dal pregovoriti. Sklenil sem obiskati Gattla. Čim pride v mesto in obrniti se še enkrat nanj s svojimi razlogi v zadevi, kako bi se dala končati morilčeva kariera s tem, da ga zvbimo s pomočjo človeškega mesa v zasedo. Zakon gor, za-

kon dol, položaj je postajal že naravnost obupen.

Gattile sicer ni prišel oni teden v mesto, pač pa smo dobili nove vesti o morilcu. Neki čuvaj Gattilovih plantaž na južnem delu posestva je stal ob robu džungle in čakal na svojega tovariša, da mu prinese večerjo. Padal je že mrak, ko je nedaleč od sebe zaslišal glasen »juhu«. Tamošnji domačini imajo namreč navado, da s tem klicem najavljajo svoj prihod, čim so dospeli v razdaljo, iz katere jih je lahko slišati.

Tedaj se je nekdo kar na lepem spotaknil ob predmet, ki ga v polutemi ni opazil in vzklilnil od groze. Padel je preko mrtvega trupla dečka, ki je nosil večerjo. Nekaj korakov od njega je ležala posoda, v kateri je imel pogačo, ki je ležala raztresena vse naokrog.

Tiger se je verjetno plazil neslišno po trebuhu, ter je tako brzo in s tako gotovostjo pograbil svojo žrtev, da ni imela niti časa zaklicati na pomoč. Imeli smo pred sabo primer, da je morilec odnesel svojo žrtev nekaj korakov pred

Ljudožerski tiger se pripravlja na napad

Čuvaj se je odzval s sličnim pozdravom. Spet je kul zavriskal, tedaj pa je bil že tako blizu, da je čuvaj njegove stopinje čul v razdalji nekaj korakov. Hipoma je nastala tišina. Korakov ni bilo čuti več. Čuvaj zakliče še enkrat svoj »juhu«, toda odgovora ni bilo.

Moža se je pofastil strah. Začel je tsikati po grmovju, toda tovariša ni mogel najti. Počasi se je začel zavedati, da nekaj ni v redu in je odhiteel na polje do skupine delavcev po pomoč. Med tem se je že stemnilo.

V kratkem času se je vrnil v spremstvu gruče domačinov, ki so bili deloma opremljeni s svetilkami. Videlo se je na obrazih vseh, da jih je tajinstveno izginotje dečka, ki je nosil rižovo pogačo svojemu tovarišu, zelo vznemirilo.

poklicnim lovcem, ki je prežal nanj v zasedi. Truplo umorjenega kulija so odnesli domov, da ga tam pokopljejo. Bilo je najmanj razmesarjeno od vseh dosedanjih morilčevih žrtev. Imelo je pretrgan vrat, iz katerega mu je zver pohlastala iztekajočo kri. Odtrgano je bilo tudi eno liče in rama, ki ju je žival očitvidno požrla. Razen teh poškodb pa ni bilo videti nobenih ran na telesu. Ko smo natančno preiskali roparjevo sled, smo spet našli toprsti znak smrti.

Nekaj dni kasneje sem se podal po nekilih poslilih iz Singapora v Seni, majhno mesto, oddaljeno kakih 16 milj od glavnega mesta Johore Bahru. Predstavljajte si moje začudenje, ko pogledam med večerjo od svojega krožnika in vidim pred sabo Johorala, ki je snel

svojo čepico z glave in me ponižno pozdravil. Rekel mi je, da mi je sledil vso pot od Singapora do tukaj, da mu dam nasvet, kako bi prišel do morilca.

Razmere so se v Kualiju še mnogo poslabšale, mi je pravil. Domačinov se je pojalstil paničen strah. Prejšnjo noč je padla še ena žrtev. Neka tamiška žena in njen dvanaestletni sin sta se vračala z dela na plantaži proti domu. Nesrečni sin je moral prisostvovati strašnemu prizoru, kako je tiger napadel mater in jo odnesel v džunglo. Skupno število mrtyih, ki jih je imel na vesti morilec iz Kuale, je že presegalo trideset. Celo Bob Gattle se ne čuti več varnega, mi je pripovedoval Johoral. Pred nekaj dnevi se je vračal z obiska na sosednjem posestvu v spremstvu svojega soseda in njegove žene, ko se mu je na cesti pokvaril avto. Bilo je okrog treh zjutraj. Le z veliko težavo je Gattlu uspelo pregovorniti šoferja, da

je zlezel s svojega sedeža in pogledal, zakaj se je motor ustavil. Malaški šofer je odkrito priznal, da se boji tigra. Poudaril je, da so komaj kakih sto korakov od tod našli pred kratkim raztrgano neko tigrovo žrtev. Ko je možakar povedal, zakaj ga je bilo strah, je gospa z veliko srditostjo napadla nedolžnega Gattla, zakaj jih izpostavlja na tak način nevarnosti. Bili so oddaljeni komaj dve milj od svojega cilja. Toda gospa, ki je prevzela glavno besedo je zahtevala, da se do zore ne premaknejo z mesta. Potegnili so zastore preko oken ter se popolnoma zadela v vozu. Slednjč so s tem naredili še najpametnejše, ker so se na ta način vsaj skrili. V takih okoliščinah bi bilo predrzno hoditi več ko dve milj peš ponoči.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

ČLOVEK IN DOM

SPOMLAD JE TU

Stric Matic je imel lansko leto vse okno v cvetju. Prelepe begonije, fuksije in bršljinke so mu delale veliko veselje vsako jutro, ko je ogledoval v cvet se razvijajoče popke, ki so se porajali drug za drugim iz stebličja. Pridno jim je zalival in skrbel zanje do pozne jeseni. Ko pa je pritisnil prvi mraz, je zaprl okno in se zabubil za njim v svojo kamro. Cvetlice na oknu je pa prepustil usodi. Že prva slana je oparila liste in cvet. Če je stric Matic stopil k oknu, se je zagledal le v daljavo in na nebo ter ugibal, ali bo dež, ali morda že prvi sneg. Da bi umaknil rastlinice na oknu, mu ni prišlo na misel. Opazil je pač, da hirajo, pa si je mislil: je pač tako, pomlad jih bo že spravila spet na noge k življenju. In pestoval je pri peči svojo podagro, čital časopise, nalagal v peč in vlek el pipo.

Ko je prišel končno marec in z njim prvi topli, sončni dan in se je zemlja začela tajati, ogrevati in presnavljati, ko je kילו že mlado brstje vsepovsod, ko so po lokah zacingljali beli zvončki in zapele trobentice in so postale tivolske rebri vse višnjeve od žefrana, kakor katedrala na tiho nedeljo, tedaj je stric Matic tudi odleplil svoje okno. Radoveden, koliko je že odgnalo v njegovih cvetličnih lončkih, je zastrmel vanja.

Toda, bogme, tam ni bilo nič, nič drugega kakor sivkasta prst, in ko je s kazalcem pobezgal vanjo, je videl, da je v lončkih sama trhla mreža neplodnih korenin. Tedaj je obupal, da bi iz tega še kdaj kaj pognalo.

Z nevoljo je pobral lonček za lončkom raz okno in godrnjaje iztrebil iz njih izrabljeno zemljo in korenine v smeti. Nato se je napotil z njimi k vrtnarju, da mu napolni nove, sveže prsti in nasadi novih cvetlic.

»Takos«, je dejal vrtnar, ko je to storil, »gospod v jeseni takole proti koncu septembra ali oktobra, pa postavite lončke v sobo na mizico ali kako stojalo ob oknu, dodajte v vsak lonček nekoliko sveže prsti, zalivajte jih po malem po dvakrat na teden, pa boste imeli vso zimo veselje nad njimi. Drugo pomlad jih bova presadila v večjo posodo in svezh prst.«

Tretje leto je stric Matic dobil nagrado za lepo s cvetlicami okrašeno okno in še v časopisih je bil pohvaljen zato.

ZIVILA SE S KUHANJEM IN HLAJENJEM NE POKVARILJO

Na fiziološkem Institutu za živali v Lipskem sta napravila A. Scheunert in C. Venus celo vrsto poskusov, da doženeta, če je hranilna vrednost nekaterih kuhanih ali zmrazjenih živil manjša kakor pa sirovih. Ugotovila sta, da n. pr. meso pri kuhanju ne izgubi prav nič redčnih snovi in da ostane prav takšno, če se delj časa hrani v zmrazjenem stanju. Poskusi se vsekako lahko smatrajo za zanesljive, ker so s kuhano in zmrazjeno hrano pod strogo kontrolo krmili podgane, katerih preceenova je najbolj slična preceenovi pri človeku. Poskusi so se vršili vzporedno z opazovanjem

razmnoževanja podgan Kuhano in ceneno zamrzjeno meso je glede na redilnost popolnoma enakovredno sirovemu mesu. S temi poskusi je dobila mešana kuhana hrana, ki se zadnja leta tolikanj kritizira, zaupnico tudi z znanstvenega foruma.

ZNAMKE PRIPOVEDUJEJO

ZNAMKA Z ZGODOVINSKO NETOČNOSTJO

Znamka kaže sv. Ursulo, obdano z enajstimi svetilkami, ki pomenijo simbol enajstih devic, ki so umrle pred stoletji z njo vred kot mučenicice. Zgodnji zgodovinarji so pisali o sv. Ursuli in »enajst M. devicah«. M. naj bi pomenil »martyrium« (mučeništvo). Poznejši zgodovinarji pa so razlagali M. kot rimsko oznako za tisoč in tako je nastalo enajst tisoč.

V Kolumbovih časih so krstili novo odkrite dežele z imeni svetnikov. Na svoji drugi poti v Novi svet je došel Kolumb do otočja v Karibskem morju, znanega pod imenom Malih Antilov. Iz morja je štrlelo mnogo otočičev! Kolumb, ki je poznal le omejeno število svetnikov, je obupno gledal na neznane otoke, slednjic pa jih je krstil za »otoko device«, kajti po njegovem mnenju jih ni moglo biti nad 11.000.

Pozneje so geografi ugotovili, da je teh otokov le kakih sto. Del otokov je bil znan do 1917. pod imenom Danska Zapadna Indija. Tega leta pa so ameriške Zedinjene države kupile te otoke od Danske. Drugi spadajo v posest britskega imperija. Upo, dobljeno znamko so izdale 1866. oblasti na britskih otokih.

PAJEK V URI

Ondan so prekomorski dnevniki poročali, kako je onkraj velike luže prišlo pajku na um, da se je nastanil, sam bog si vedi kako, med kazalom ali številčnico (cifranico) in steklenim pokrovom na stenski uri ter jel presti mrežo v tem zatišju.

Pajek je čudna žival, ki hodi po toliko nogah kakor par konj. Akoprav so ga neki naši rojaki vzeli za primek, vendar ta umetni predec ni kdo ve kaj priljubljen. Najrajši ga omenjamo v zvezi z neprijetnimi občutki: »pajčine se mi delajo po trebuhu« rečem, kadar sem lačen; »pajka imam v mošnjičku« pomeni prazno denarnico. Nasprotno se je pa tudi človeško ime prijelo nekega osmeronočca: matija, ki pa ga zmerjajo včasih z nazivom: suha južina.

Izjemoma najdeš koga, ki je prijatelj pajkovec. Pesnik V. Hugo jim je razodel ljubezen v verz:

J'aime l'araignée et j'aime l'ortie
(rad imam pajka pa tudi koprivo)

in prikupno je naslikal njih bivališče ob jutranji rosi:

Pajčevina je vreča biserov polna

Ne vem, ali ste že čuli, da je slavni francoski zvezdoznanec Lalande (1732—1807) posebno rad užival pajke. Po njegovem zadržanju imajo okus kakor lešniki. Spričo tega je nekdo zložil popevko, ki vam jo približno takole ponášim:

Kadar spusti se pajek iz pajčevine
in ti priteče prek belega krožnika,
zgrabi ga, črnega osmeronočnika,
in pojej ga namestu zajčevine,
drugače gospod Lalande plemeniti
— ha, ha, ha — se bo ti smejal morebiti.

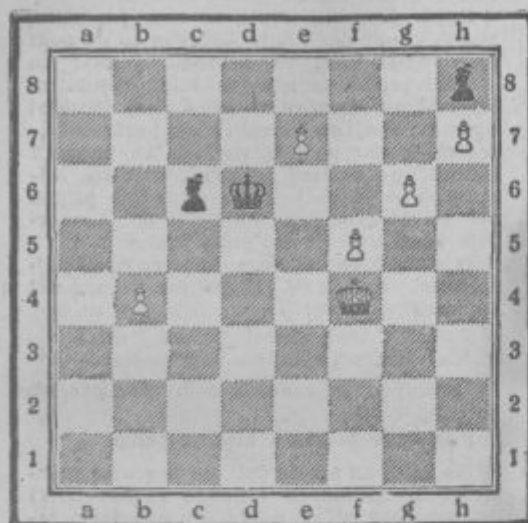
Ameriški pajek, ki ga imamo v mislih, je lep primer vztrajnosti. Veliki kazalec mu vsako uro raztrga njegovo prejo, mali kazalec pa mu pomaga pri razdiralnem delu dvakrat na dan. Vendar živalca se ne da oplašiti. Tako jo človek nehote primerja z onimi 49 sestrami, ki so na večer po svoji poroki usmrtille zaročence in bile potlej obsojene, da morajo polniti sod brez dna. Spominja se jih Prešernovo »Slovo od mladosti«: da smo brez dna polnili sode. Naš veliki Vrbljan Danaid sicer imenoma ne navaja, pač pa je Sully Prudhomme v znamenitem sonetu omenil štiri izmed njih: Agava, Amimona, Kalidija, Theana... Morda se bo našel pevec, ki se bo na novo lotil te žalne zgodbe, kakor se ameriški pajek vedno spet loteva preje. V ostalem pa utegne biti prekoceanska povest o pajku izmišljena. Nič ne da. Tudi kot izmišljotina je resnična. To je prilika (alegorija) in ponazoruje ljudi, ki trmoglavlo postavljajo vnovič na istem mestu hišo, kadar so jim jo izpodkopali hudourni nalivi ali jo je porušil prenasličeni ognjenik. (k)

PROBLEM 12

L. Kajej

Beli na potezi izzove neodločeno borbo.

Rešitev problema 11

1. Lh6-f4!, Ta2-a1 2. b5-b6, Ta1:d1
3. b6-b7, Td1-d8 4. Lf4-c7, Td8-h8, 5.
Lc7-e5, Th8-g8 6. Ke6-f7, Tg8-d8 7.
Le5-c7, Td8-h8 8. Le7-d6+, K poljubno
9. Ld6-f8 in dobi. Ali 4... Td8-g8 5.
Ke6-f7 itd. Zelo poučen prispevek k temi
>Tekaj in kmet proti stoipuc.

ZA MISLEČE GLAVE

4.

Prisotnost duha mlade dame

(PONATIS ZABRANJEN)

V družbi starejših gospodov so kritizirali sodobno mestno mladino, češ da je preveč realna. »Saj ni vse tako, kar pravite!« se je oglasil dr. Mirnik, »tudi med našo moderno mladino je še dovolj romantike, le da je ta romantika bolj stvarna.« Nato je pripovedoval naslednjo epizodo:

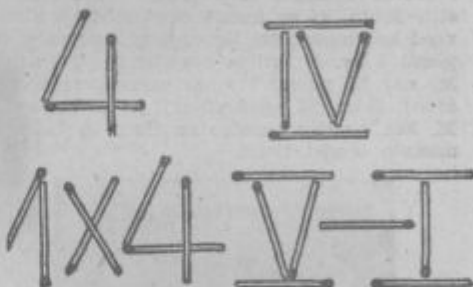
»Pred nekaj dnevi sem sedel v tramvaju, ko je vstopil mlad svež par ter prisedel k meni. Obema je bilo videti, da sta srečna. Pogovarjala sta se precej glasno ter sem ujel marsikateri drobec njunega pogovora. Tako sem nehote zvedel, da sta se pravkar zaročila in sklenila, da mora ostati ta zaročka popolnoma tajna. Počasi se je v vozu nabralo mnogo ljudi in mladi mož je vstal ter prepustil svoj prostor starejši dami. Stopil je na zadnjo ploščad. Kmalu nato je vstopila skupina veselo razpoloženih deklet, ki so obklopile mlado zaročenko. Najbrže so bile njene prijateljice.

Istočasno pa je vstopil tudi tramvajski nadzornik, ki je pregledoval vozne listke. Videl sem, da je bil kupil mladi zaročenec vozna listka za oba ter ju vtaknil v žep. Opazil sem zadrego mlade dame, kajti nadzornik je bil že blizu nje. Ali bo rekla: »Gospod tam zunaj ima moj vozni listek!« in tako izdala veliko skrivnost? Toda nenadno se je rešila zadrega. No, ali vesta, kako si je pomagalo mlado dekle?«

Družba je ugibala, toda nihče ni uganil. Ali bi jim mogli vi pomagati?

Rešitev k št. 3.

(Začarane vžigalice)

Tako si je zaslužilo dekletce čokolado.

ANEKDOTE

O Aristotelu

Aristotela* je nekdo vprašal, kakaj ljudi in obožava lepe ženske.

— Tako lahko vpraša samo slepec, je odgovoril modrijan.

Mlademu človeku, ki je preveč govoril, je rekel Aristotel:

— Dve ušesi in samo ena usta imamo zato, da bolj poslušamo kot govorimo.

Dante

Dante je bil v času, ko je precej pomenil v političnem življenju Firenze, trdno prepričan o svoji državniški vlogi. Onega dne, ko mu je stranka »belli« poverila poslanstvo v Rimu, ki naj bi imelo hude posledice zanj, je taval ves v skrbeh po ulicah.

— Kaj te teži?, ga je vprašal prijatelj, ki ga je srečal.

Dante je dvignil oči. — Če ostanem tukaj, kdo naj potuje? In če potujem, kdo naj ostane tukaj?

Voltaire

Voltaire je bil nekoč na pogrebu.

— Kakšen je bil govor ob grobu, ga je vprašal znanec.

— Kot meč Karla Velikega, je odvrnil Voltaire.

— ?

Doig in pittev, je dopolnil Voltaire.

* Aristotel iz Stagira je bil poleg svojega učitelja Platona največji grški modrijan (384—322 pr. Kr.).